

«Viska pann käest ja mine härra juurde!» ütles ta Anisjale, kuna ta ise pöidlaga ukse poole näitas. Anisja andis panni Akulina kätte, tõmbas seelikusaba vöö vahelt välja, laskis käed üle puusade käia, pühkis nimetissõrmega nina ja läks härra juurde. Viie minutiga rahustas ta Ilja Iljitši täiesti ära, öeldes, et keegi pole pulmadest rääkinud: ta võib seda jumala nimelgi vanduda, võtab kas või pühapildi seinalt ja vannub, et tema kuuleb seda esimest korda; räägitakse hoopis muud, et parun käinud preilil kosjas...

«Mis, parun?» küsis Oblomov püsti karates, ja korraga läksid tal nii süda kui ka jalad ja käed külmaks.

«Ka see on lori!» tõttas Anisja seletama, nähes, et ta valab ainult õli tulle. «Seda rääkis ainult Katja Semjonile, Semjon Marfale, Marfa rääkis omakorda Nikitale valesti ette, Nikita aga ütles, et hea oleks, kui teie härra Ilja Iljitš preilile kosja tuleks...»

«No on see Nikita aga loll!» tähendas Oblomov.

«Täitsa loll,» kinnitas Anisja, «kui tõlla taga sõidab, siis justkui magaks teine. Ja ega Vassilissa ei uskund,» paristas Anisja ruttu edasi, «tema rääkis Jumalaema surmapäeval, aga Vassilissale jutustas jälle preili hoidja, et preili ei mõtlegi meheleminemise peale, ja et kas see on siis võimalik, et teie härra põleks endale pruuti leidnud, kui ta oleks taht naist võtta, ja Vassilissa saand alles hiljaaegu Samoilaga kokku, ja see kukkunud kohe naerma: ah et pulmad! Ja et põle ju sugugi pulmade moodi, vaid ennemini matuste moodi, et tädikesel valutab muudkui pea, kuna preili vaikib ja nutab; ja ka veimevakka põle valmistud; preilil on hulk sukki nõelumata, põle neidki kokku korjatud, et nõeluma hakata; mineva nädali sees pandud hõbeasjadki panti...»

«Panid hõbeasjad panti? Ka neil pole siis raha!» mõtles Oblomov ja laskis silmad hirmuga ringi käia, kuni ta need lõpuks Anisja ninal peatas, sest kusagil mujal polnud neil peatuda. Anisja rääkiski just nagu ninaga, ja mitte suuga.

«Pea meeles, ära lobise tühja!» ütles Oblomov ja ähvardas Anisjat sõrmega.

«Kus ma's lobisen! Ma põle sihukest asja mõeldki, ammugi siis lobisend,» säristas Anisja, nagu kisuks ta pirdu. «Põle seda juttu keegi rääkind, täna kuulen esimest korda, vannun jumala nimel, neelaku mind maa, kui valetan! Ma panin imeks, kui härra mulle seda nimetas, ehmatasin ära, hakkasin kohe värisema! Kuidamoodi seda võib rääkida? Mis pulmad? Keegi põle sellest undki näind! Mina ei räägi

ju kellegagi, istun kõik see aeg köögis. Iljinski rahvaga põle juba kuu aega kokku saand, nende nimedki meelest läind. Ja kellega ma siin peaks lobisema? Perenaisega põle muud juttu kui majapidamisest; vanaemaga rääkida ei saa: see köhib ja kõrvakuulmine on tal ka kõva; Akulina on nii juhm kui juhm, kojamees on viinanina; siis veel need lapsukesed: mis mul nendega rääkida? Ja ma olen preili näogi juba unustand...»

«Nononoh, aitab!» ütles Oblomov ja lõi kärsitult käega, et Anisja minema läheks.

«Kuidamoodi võib sihukest asja rääkida, mida ei ole?» lõpetas Anisja minnes. «Aga see, mis Nikita rääkis, — egas loll ei keela ükski vägi. Mul endal ei tule sihukest asja mõttessegi: iga jumala päev rassid ja rahmeldad — kellel see meeles on? Jumal seda teab, mis jutt see on! Kas või pühapildi ees...» Nende sõnadega kadus rääkiv nina ukse taha, kuid natuke aega kostis rääkimine veel ukse tagantki.

«Ah nii on lugu! Anisja kinnitab ka: kas see on siis võimalik!» sosistas Oblomov ja pani käed kokku.

«Õnn, õnn!» ütles ta siis sapiselt. «Kuis oled sa õrn ja üürrike! Pruudiloor, pärg, armastus, armastus! Aga kust võtta raha? Millest elada? Ka sind peab ostma, armastus, puhas seaduslik õndsus!»

Sellest silmapilgust peale kadusid Oblomovi unistused ja rahu. Ta magas halvasti, sõi vähe ning vaatas kõike hajameelselt ja tusaselt.

Ta oli tahtnud Zahhari kohutada, aga kokkus ise rohkem, kui ta pulmade tegeliku külje probleemidesse süvenes ja nägi, et see on küll luuleline, kuid ühtlasi ka praktiline, ametlik samm asjalikku ja tõsisesse ellu, suure hulga nõudlike kohustuste juurde.

Aga mitte nõnda polnud ta enesele jutujamist Zahhariga ette kujutanud. Tal tuli meelde, kuidas ta oli mõelnud sellest pidulikult Zahharile teatada, kuidas Zahhar pidi rõõmu pärast ulguma hakkama ja tema jalge ette langema, kuna tema oleks talle kakskümmend viis rubla andnud ja Anisjale kümme...

Kõik tuli meelde: tookordne õnnevärin, Olga käsi, tema kirglik suudlus... ja ta süda tardus: «Närtsinud... möödas!» kostis tema sisimast.

«Ja mis siis nüüd saab?...»

Oblomov ei teadnud, mis näoga ta Olga ette ilmub, mida talle ütleb või mida ütleb neiu, ning ta otsustas kesknädalal tema poole sõitmata jätta ja kokkusaamise pühapäevale edasi lükata, kui on palju külalisi, nii et nad kahekesi rääkida ei saa.

Rahva rumalaid jutte ei tahtnud ta Olgale rääkida, kartes teda selle parandamatu pahega ärritada, aga üldse mitte midagi rääkida oleks ka raske: ta ei mõista Olgaga silmakirjatseda; Olga saab kindlasti tema käest kõik kätte, ükskõik mida ta ka kõige salajasemates südameürgastes tahaks varjata.

Sellele otsusele jõudes rahunes ta mõnevõrra ja kirjutas naabermõisnikule, oma volinikule, teise kirja, millele ta palus ruttu vastata, ja kui võimalik, siis rahuldavalt.

Siis hakkas ta arutlema, kuidas seda pikka ja talumatult igavat ülehommest mööda saata, mis oleks võinud otsast otsani täidetud olla Olga lähedusega, kahe hinge nähtamatu vestlusega ja Olga lauluga. Et see Zahhar pidi ka nii kohal ajal tema meelerahu rikkuma!

Oblomov otsustas lõunaks Ivan Gerassimovitši poole minna, et see talumatu päev mööduks nii tähelepandamatult kui saab. Küllap ta pühapäevaks jõuab juba midagi valmis mõelda, ja väga võimalik, et seks ajaks saabub maalt ka vastus.

Jõudis kätte ülehomme.

Teda äratas koera keti otsas karglemine ja pöörane haukumine. Keegi tuli hoovi, küsis kedagi. Kojamees kutsus Zahhari välja. Zahhar tõi Oblomovile linnapostist kirja.

«Iljinskaja preili käest,» ütles ta.

«Kust sina seda tead?» küsis Oblomov pahaselt. «Vale-tad!»

«Kui suvitamas olime, tulid temalt ikka niisugused kirjad,» kinnitas Zahhar.

«On ta terve? Mis see tähendab?» mõtles Oblomov kirja avades.

«Ma ei taha kesknädalat oodata (kirjutas Olga): mul on nii igav, kui ma Teiega tükil ajal pole kokku saanud; nii et ootan Teid kindlasti homme kell kolm Suveaias.»

Ja see oli kõik.

Jälle kippus hingepõhjast tõusma ärevus, jälle hakkas Oblomov mure pärast vähkrema; kuidas ta peab Olgaga rääkima, mis näo tema ees tegema?

«Ei oska, ei saa,» ütles ta, «mine küsi Stolzilt!»

Kuid ta rahustas end lõpuks sellega, et vististi tuleb Olga koos tädiga või mõne teise daamiga, näiteks Marja Semjonovnaga, kes Olgat väga armastab ja teda alati nii imetleval pilgul vaatab. Nende juuresolekul lootis ta oma hämmeldust kuidagi varjata ning valmistus olema jutukas ja armastusväärne.

«Ja just lõunaks — leidis ka paraja aja!» mõtles Oblomov ja läks laiskust ületades Suveaia poole.

Vaevalt jõudis ta pikale puiesteele keerata, kui ta nägi pingilt tõusvat looritatud naist, kes talle vastu ruttas.

Olgaks ei saanud ta teda kuidagi pidada: üksinda! Võimatu! Olga ei julgeks seda, ja ta poleks leidnud ka ettekäänut kodunt välja tulla.

Siiski... kõnnak oli nagu tema oma: nii kergelt ja karmelt libisesid jalad, nagu polekski neid teineteise ette tõtetud, nagu oleksid nad ise liikunud; ja pea ja kael olid samamoodi pisut ettepoole kumaras, nagu otsiks ta midagi oma jalge eest.

Mõni teine mees oleks neiu kübara või rõivaste järgi ära tundnud, aga Oblomov ei teadnud pärast seda, kui ta oli Olgaga kogu hommikupoole koos olnud, kunagi öelda, mis-sugune kübar või kleit Olgal oli.

Aias ei olnud peaaegu kedagi; üks elatanud härra kõndis käbedalt: tegi nähtavasti tervistavat jalutuskäiku; siis olid seal veel kaks daami... ei, mitte daami, vaid naist, ja hoidja kahe lapsega, kelle näod olid külmast sinised.

Lehestik oli hõredaks jäänud ja paistis läbi; varesed kraaksusid vastikult puude otsas. Aga ilm oli selge ja ilus, ja kui paksult riides olla, siis ka soe.

Looriga naine tuli ikka lähemale ja lähemale...

«Tema!» ütles Oblomov ja jäi kokkunult seisma, uskumata oma silmi.

«Kuidas, sina? Mis sul arus on?» küsis ta ja võttis neiu käest kinni.

«Mul on nii hea meel, et sa tulid!» ütles Olga, jättes ta küsimusele vastuse võlgu. «Ma mõtlesin, et sa ei tulegi, hakkasin juba kartma!»

«Kuidas sa siia said, mismoodi sa tulid?» päris Oblomov ähmiga.

«Jäta; mis sest asja, mis sa küsid? See on igav! Tahtsin sind näha ja tulin, muud midagi!»

Olga surus kõvasti Oblomovi kätt ning vaatas rõõmsalt ja muretuks talle otsa, tundes avalikult ja varjamatuks lõbu

saatuselt varastatud silmapilgust, nii et Oblomovil hakkas lausa kade meel, kuna tema ei suutnud neiu vallatut meeleolu jagada. Aga oma murelikkusest hoolimata ei saanud ta silmapilgukski sellesse süveneda, nähes neiu nägu, kus puudus täna see harilik keskendunud mõte, mis mängis tema kulmudega ja suubus otsmiku kurdu; täna polnud neiu näos seda kummalist küpsust, mis muidu Oblomovit ikka kohmetuks tegi.

Niisugusel silmapilgul hõõgas ta nägu lapselikku usaldust saatuse, õnne ja Oblomovi vastu... Ta oli väga armas.

«Ah, ma olen nii rõõmus! Nii rõõmus!» kordas Olga naeratades ja vaatas Oblomovile otsa. «Ma mõtlesin, et ma täna sind ei näegi. Eile tuli mul korraga niisugune nukrus peale — ma ei tea, millest, ja siis ma kirjutasingi. Oli sul hea meel?»

Neiu vaatas talle näkku.

«Miks sa täna nii mossis oled? Ja nii vait? Sa ei rõõmus-tagi? Ma mõtlesin, et sa kaotad rõõmu pärast aru, aga sa justkui magad! Ärgake üles, armuline härra, Olga räägib teiega!»

Etteheitvalt lükkas neiu ta endast eemale.

«Oled sa haige? Mis sul viga on?» päris ta.

«Ei, ma olen terve ja õnnelik,» vastas Oblomov kähku, et lugu tema hingesaladuste püüdmiseni ei läheks. «Mind ajas ainult see ärevusse, et sa niimoodi üksi...»

«See on juba minu mure,» ütles Olga kärsitult. «Kas oleks parem, kui *ma tante* oleks kaasa tulnud?»

«Oleks küll, Olga...»

«Oleksin ma seda teadnud, ma oleksin teda palunud,» ütles Olga haavunult ja laskis mehe käe lahti. «Ma arvasin, et sul ei ole suuremat õnne kui minuga kahekesi olla.»

«Ei ole ega saagi olla!» vastas Oblomov. «Aga kuidas sa siiski üksi...»

«Mis seda nii kaua arutada, räägime parem millestki muust,» ütles neiu muretult. «Ah, kuule!... Ma tahtsin midagi öelda, aga unustasin nüüd ära...»

«Kas ehk seda, kuidas sa üksi siia tulid?» päris Oblomov, vahtides rahutult ringi.

«Oh eil! Sul ikka sama jutt! Kas see sind ära ei tüüta? Mida ma tahtsingi öelda... Noh, ükskõik, küll ta meelde tuleb. Ah, kui ilus siin on: lehed on juba langenud, *feuilles d'automne** — mäletad Hugo'd? Näed, päike tuli,

* «Sügislehed» (prantsuse k.) — Victor Hugo (1802—1885) luuletuskogu pealkiri. Toim. märkus.

Neeva peal... Lähme Neevale paadiga sõitma...»

«Mine ikka! Jumal hoidku! Niisuguse külмага, mul on ainult vateeritud palitu seljas!...»

«Mul on ka ainult vateeritud kostüüm. See nüüd mõni häda! Lähme, lähme!»

Olga jooksis ees ja vedas Oblomovit järel. See punnis vastu ja torises. Ometi pidi ta lootsikusse istuma ja sõitma.

«Kuidas sa üksi said tulla?» ajas Oblomov ikka ärevalt peale.

«Pea ma ütleva, kuidas?» õrritas neiu kelmikalt, kui nad keset jõge olid jõudnud. «Nüüd võib seda teha, sa ei pääse siit kuhugi, muidu oleksid ära jooksnud...»

«Mis siis on?» küsis Oblomov hirmuga.

«Kas sa homme tuled meile?» küsis Olga vastuse asemel.

«Oh jumal küll!» mõtles Oblomov. «Nagu oleks ta mu mõtteid lugenud, et ma ei tahtnud minna.»

«Tulen,» vastas ta kuuldavalt.

«Juba hommikul, terveks päevaks?»

Oblomov kohmetus.

«Noh, siis ma ei ütle,» teatas neiu.

«Tulen, terveks päevaks.»

«Tead...» alustas Olga tõsiselt, «ma kutsusin su täna selleks välja, et sulle öelda...»

«Mida?» küsis Oblomov hirmuga.

«Et sa... homme meile tuleksid...»

«Sa armas jumal küll!» ütles Oblomov nüüd kannatamatult. «Kuidas sa siia sattusid?»

«Siia?» kordas neiu hajameelselt. «Kuidas ma sattusin? Niisama... tulin... Oota nüüd... aga mis sellest ikka rääkida!»

Olga võttis peoga vett ja viskas mehele näkku. Oblomov võpatas, krimpsutas nägu, aga Olga naeris.

«Kui külm vesi, käsi on nagu jää! Jumaluke! Kui tore siin on ja kui lõbus!» jätkas neiu ringi vaadates. «Homme tuleme jälle sõitma, ainult et otse kodunt...»

«Kas sa täna ei tulnud otse kodunt? Kust sa siis tulid?» küsis Oblomov ruttu.

«Ärist,» vastas Olga.

«Mis ärist?»

«Kuidas?... Ma ütlesin juba aias...»

«Ei öelnud,» ütles Oblomov kärsitult.

«Ei öelnud? Imelik! Siis ma unustasin! Ma läksin kodunt teenriga välja... kullassepa juurde...»

«Jah?»

«Jah, ja siis... Mis kirik see on?» küsis ta äkki paadimehelt ja näitas kaugusse.

«Misuke? See säääl või?» küsis paadimees.

«Smolnõi,» ütles Oblomov kärsitult. «Noh, ja siis sa läksid ärisse, ja seal? ...»

«Seal... on ilusaid asju!... Ah, missugust käevõru ma seal nägin!»

«Jutt ei ole praegu käevõrust,» ütles Oblomov vahele. «Mis edasi sai?»

«Ei saanud midagi,» vastas neiu hajameelselt ja vaatles huviga ümbrust.

«Kuhu teener jäi?» kangutas Oblomov.

«Läks koju,» vastas neiu mokaotsast, vahtides hoolega teisel kaldal olevaid maju.

«Aga sina?» küsis Oblomov.

«Kui ilus seal on! Kas me ei võiks sinna sõita?» küsis neiu ja näitas päevavarjuga teisele kaldale. «Sa ju elad seal!»

«Jah.»

«Mis uulitsas, näital!»

«Kuidas sai teener koju minna?» küsis Oblomov.

«Läks,» vastas Olga ükskõikselt, «ma saatsin ta käevõru tooma. Tema läks koju, ja mina tuln siia.»

«Miks sa siis nõnda tegid?» küsis Oblomov pärani silmil. Ta tegi kohkunud näo ja neiu tegi samasuguse vastu.

«Räägi tõsiselt, Olga, aitab juba naljatamisest!»

«Ma ei naljata, nii see tõesti oli!» ütles Olga rahulikult. «Ma unustasin käevõru meelega koju, aga *ma tante* palus mind ärisse minna. Sina ei mõtleks iialgi midagi niisugust välja!» lisas ta uhkelt, nagu oleks ta jumal teab mida korda saatnud.

«Aga kui teener tagasi tuleb?» küsis Oblomov.

«Ma käskisin öelda, et ta ootaks mind, et ma lähen teise ärisse, ise aga lippasin Suveaeda...»

«Aga kui Marja Mihhailovna küsib, kus äris sa käisid?»

«Siis ütlen, et käisin õmbleja juures.»

«Aga kui ta õmblejalt küsib?»

«Aga kui Neeva äkki kõik merre jookseb, kui lootsik ümber läheb, kui Morskaja uulits ja meie maja maa alla vajuvad, kui sina mind äkki enam ei armasta...» ütles Olga ja viskas talle jälle vett näkku.

«Teener on kindlasti juba tagasi ja ootab...» ütles Oblomov nagu pühkides. «Hei, paadimees, sõua kaldale!»

«Pole vaja, pole vaja!» keelas neiu.

«Kaldale! Teener on juba tagasi!» kordas Oblomov.

«Olgu! Pole vaja!»

Kuid Oblomov sai oma tahtmise, ja peagi kõndisid nad mööda Suveaeda — Oblomov kiirustades, Olga pikkamisi, toetudes tema käsivarrele.

«Mis sa ruttad?» küsis neiu. «Oota ometi, ma tahan veel sinuga koos ollal!»

Olga käis veel tasemini, surus end Oblomovi õla vastu ja vahtis talle lähedalt näkku, Oblomov aga rääkis kohmakalt ja igavalt kohusest, kohustustest. Neiu kuulas hajameelselt, raage naeratuslega, pea kumaras, vahtides maha või siis jälle mehele lähedalt näkku, ning mõtles ise muid asju.

«Kuule, Olga,» alustas Oblomov viimaks pühalikult, «kuigi mind ähvardab oht enese vastu pahameelt äratada ja sinu etteheidete osaliseks saada, pean ma ometi sulle selge sõnaga ütleva, et me oleme liiga kaugele läinud. Minu kohus on sulle seda ütelda.»

«Mida?» küsis Olga kärsitult.

«Et me teeme väga halvasti, kui me salaja kokku saame.»

«Sa rääkisid seda juba suvel,» vastas neiu mõtlikult.

«Jah, aga siis olin ma nii kiindunud: ühe käega tõrjusin, teisega hoidsin kinni. Sina usaldasid mind ja mina... just nagu võrgutasin sind. Siis oli tunne alles värsked...»

«Aga nüüd pole ta enam värsked ja sina hakkad juba igavust tundma...»

«Ah ei, Olga! Sa oled ülekohtune! Oli värsked, ütlen ma, ja seepärast polnud seda aega ega võimalust, et meelemõistusele tulla. Mind piinab südametunnistus: sa oled noor, tunded vähe ilma ja inimesi, ja pealegi oled sa nii puhas, armastad nii pühalt, et sul mõttesegi ei tule, kui rängalt meid mõlemaid hukka mõistetakse selle eest, mis me teeme, — iseäranis mind.»

«Mida me siis teeme?» küsis neiu seisma jäädes.

«Mida? Sa petad tädi, tuled salaja kodunt ära, saad meesterahvaga nelja silma all kokku... Eks proovi kord seda pühapäeval külaliste kuuldes rääkida...»

«Miks mitte?» vastas neiu rahulikult. «Ma võin proovida...»

«Küll sa siis näed,» jätkas Oblomov, «et tädil hakkab halb, et daamid põgenevad, mehed aga vahivad kelmikalt ja häbematuult sulle otsa...»

Neiu jäi mõtlema.

«Aga meie oleme ju peigmees ja mõrsja,» ütles ta siis.

«Jajah, armas Olga,» ütles Oblomov tema käsi surudes, «seda enam me peame valvel olema, seda rohkem on vaja

ettevaatust igal sammul. Avalikult ja uhkelt, rahva silma all tahaksin ma sinuga mööda sedasama puiesteed käe alt kinni käia, aga mitte salaja; nii et kõigi pilgud aukartuses sinul peatuma jääksid, mitte aga kelmikalt ja häbematul; kellegi peas ei tohi tekkida kahtlust, et kas sina, uhke neiu, pole mitte ülepeakaela, häbi ja kasvatust unustades armunud ning au vastu eksinud...»

«Ma pole häbi, kasvatust ega au unustanud,» vastas Olga uhkelt ja tõmbas oma käe Oblomovi kaenla alt ära.

«Ma tean, ma tean, mu süütu ingel, ega mina seda ei arva, vaid ilm ja inimesed, ja nemad ei anna sulle seda kunagi andeks. Jumala pärast, katsu aru saada, mida ma tahan! Mina tahaksin, et sa ka seltskonna silmis oleksid niisama puhas ja laitmatu, nagu sa seda tegelikult oled...»

Olga astus mõttes edasi.

«Katsu mõista, milleks ma seda sulle räägin: sina saad õnnetuks ja ainult minu peale langeb vastutus selle eest. Õeldakse, et mina avatlesin, varjasin meelega sinu eest kuristikku. Sa oled minu seltsis rahulik ja puutumata, aga kas sa saad teisi seda uskuma panna? Kes seda usub?»

«See on tõsi,» ütles Olga, ja värin läbis ta keha. «Kuule,» lisas ta otsustavalt, «räägime tädile kõik ära, ja las ta annab meile homme oma õnnistuse...»

Oblomov kahvatas.

«Mis sul on?» küsis neiu.

«Kannata, Olga: milleks nii väga rutata?...» ütles Oblomov kähku.

Aga endal värisesid huuled.

«Kas see polnud mitte sina, kes paar nädalat tagasi mind kiirustas?» küsis neiu ning vaatas asjalikult ja tähelepanelikult talle otsa.

«Jah, aga ma ei mõelnud seekord ettevalmistuste peale, ja neid on nii palju!» ütles Oblomov ohatas. «Ootame maalt kirja ära.»

«Milleks seda kirja oodata? Kas see või teine vastus võib siis sinu kavatsust muuta?» küsis Olga ja vaatas teda veel tähelepanelikumalt.

«No on mõte! Ei, aga sedagi on tarvis, et kõike läbi mõelda; tädile peab ju ütleva, millal on pulmad. Ega me temaga armastusest ei räägi, vaid teistest asjadest, milleks ma pole praegu sugugi ette valmistatud.»

«Noh, ütleme siis, kui kirja saad, ja siis saavad kõik teada, et me oleme peigmees ja mõrsja, ja siis me võime iga päev kohtuda. Mul on igav,» lisas ta. «See pikk ooteaeg pii-

nab mind; kõik märkavad seda, usutavad mind, teevad kavalaid tähendusi sinu kohta... Mul on sellest juba viland!...»

«Teevad minu kohta tähendusi?» sai Oblomov suurivaevu öelda.

«Jah, tänu Sonetškale.»

«Näed nüüd, näed? Sa ei kuulanud mind seekord, said vihaseks.»

«Mis näed nüüd? Ma ei näe midagi, näen ainult seda, et sa oled arg... Mina neid tähendusi ei kardata.»

«Mitte arg, vaid ettevaatlik... Aga lähme siit ära, jumala pärast, Olga; näed, sealt tuleb tõld! Äkki on tuttavat? Oh! Ihu lööb üleni märjaks!... Lähme, lähme!» ütles Oblomov hirmunult, nii et hirm ka neiu le külge hakkas.

«Jah, lähme ruttu,» sosistas ta kiiruga.

Ja peaaegu joostes, sõnagi lausumata läksid nad puiesteed lõpuni; Oblomov vahtis ärevalt ringi, Olga käis langetatud päi ja loor näo ees.

«Siis homme!» ütles Olga, kui nad selle äri juurde jõudsid, kus teener ootas.

«Ei, parem ülehomme... või ei — reedel või laupäeval...» ütles Oblomov.

«Miks siis?»

«Tead, Olga... ma loodan ikka, et ehk saan seks ajaks maalt kirja.»

«Võib-olla. Aga tule homme niisama, lõunale, kas kuuled?»

«Jah, jah, hea küll, hea küll!» ütles Oblomov kärsitult, mispeale neiu ärisse sisse astus.

«Ah jumal küll, või niikaugel on siis asi! Missugune koorrem on mulle korraga kaela langenud! Mis ma pean nüüd tegema? Sonetška! Zahhar! Moejüngrid!...»

VI

Oblomov ei märganudki, et Zahhar talle päris külma lõunasöögi ette tõi, ei märganud ka seda, kuidas ta pärast söömist voodisse kobis, kus ta nagu nott magama uinus.

Järgmisel päeval läbistas teda värin, kui ta Olga juurde minekule mõtles: kuidas ta saab minna?! Ta nägi selgesti vaimusilma ees, kuidas kõik teda seal tähendusrikkalt vahivad.

Uksehoidja võtab teda muidugi kangesti lahkelt vastu.

Semjon tõttab lausa jooksupalu, kui ta klaasi vett küsib. Katja ja hoidja saavad teda sõbraliku naeratusena.

«Peigmees, peigmees!» on kõigil otsaette kirjutatud, aga tema pole ja veel tädi nõusolekutki palunud, tal pole kopikatki raha ja ta ei teagi, millal raha saab, ei tea isegi seda, kui palju tal tänavu mõisast saada on; ja mõisas pole elumajagi — tore peigmees küll!

Ta otsustas seni, kui ta maalt kindlat vastust pole saanud, Olgaga ainult pühapäeviti, tunnistajate juuresolekul kokku saada. Seepärast, kui homme kätte tuli, ei mõelnudki ta hakata juba hommikul Olga juurde minekuks valmistuma.

Ta ei ajanud habet, ei pannud end riidesse, vaid lehitses laisalt prantsuskeelseid ajalehti, mis ta Iljinski juurest eelmisel nädalal oli kaasa võtnud, ei vaadanud iga natukese aja pärast kella ega kortsutanud kulmu, et osuti küllalt ruttu edasi ei lähe.

Zahhar ja Anisja arvasid, et ta seekordki kodus lõunat ei söö, ega küsinud temalt, mida lõunaks teha.

Ta sõimas nad läbi ja seletas, et ta ei olevat kaugeltki igal kesknädalal Iljinski juures lõunat käinud ja et see olevat «laimujutt»; et ta olevat Ivan Gerassimovitši juures lõunat söönud ja et ta edaspidi kavatses ikka kodus lõunat süüa, välja arvatud ainult pühapäevad, ja needki mitte kõik.

Anisja tormas tuhatnelja turule, et härrale armastatud rupskisuppi keeta.

Perenaise lapsed tulid Oblomovi juurde: ta kontrollis Vanja kokku- ja mahaarvamisi ning leidis kaks viga. Siis tõmbas ta Maša vihikusse servajooned ja kirjutas talle suured tähed ette, siis kuulas, kuidas kanaarilinnud siristasid, ja vaatas läbi paotatud ukse, kuidas perenaise paljad küünarnukid teises toas välkusid.

Umbes kella kahe paiku küsis perenaine ukse vahelt, kas ta vahest lõunaoodet ei tahaks: neil olevat korpe tehtud. Toodi korpe ja pitsitais sõstralehenapsi.

Ilja Iljitši ärevus läks pikapeale üle, jäi veel ainult tuim mõtlikkus, mis kestis peaaegu lõunani.

Pärast lõunat, kui sohval lamava Oblomovi pea hakkas pealetükkiva une mõjul nookuma, avanes uks ja sisse astus Agafja Matvejevna, kummalgi käsivarrel virn sukki.

Ta pani need kahele toolile ja Oblomov, kes üles kargas, pakkus talle enesele kolmandat istumiseks, kuid perenaine ei istunud; see polnud tal moeks: tema on alatasa jalgadel, alatasa töös ja liikvel.

«Ma vaatasin täna teie sukad üle: viiskümmend viis paari, ja peaaegu kõik katki...»

«Küll te olete tubli!» ütles Oblomov tema juurde astudes ja tal naljatades kergelt küünarnukkidest kinni võttes.

Naine naeratas.

«Mis te tühja muretsete? Mul on tõepoolest piinlik...»

«Ei ole midagi, see rohkem perenaiste töö: teil pole kedagi, kes vaataks, ja ma vaatan hea meelega,» ütles naine, «siin on kaksikümmend paari, mis kuhugi ei kõlba: neid ei maksa enam nõeludagi.»

«Pole ka vaja, visake kõik minema, olge head! Mis te neist närudest sorite! Võib ju uued osta...»

«Ära visata? Miks? Näe, need võib kõik ära pöitada,» ja ta hakkas kärmesti sukki loendama.

«Istuge, olge head, mis te seisate?» ütles Oblomov.

«Ei, täna väga, pole aega käsi rüppe lasta,» vastas Agafja Matvejevna ja ei võtnud jälle tooli vastu. «Täna on meil pesupäev, peab pesu valmis panema.»

«Teie olete lausa imel!» ütles Oblomov, peatades pilgu tema kurgualusel ja rinnal.

Naine naeratas.

«Kuis siis jääb,» küsis ta, «kas annate need pöitada või? Ma tellin lõnga ja niidi ära. Üks naine toob meile maalt, linnast ei maksa võtta, see on puhta pude.»

«Kui te nii lahke olete, palun väga,» vastas Oblomov, «ainult mul on tõesti piinlik, et te vaeva näete.»

«Ei ole midagi; mis meil muud teha on! Näe, need pöitan ma ise, need annan vanaemale teha; homme tuleb nadu võõraks: siis ei ole õhtuti midagi teha, hakkame sukki pöitada. Maša hakkab mul ka juba kuduma, ainult vardad kisub vahel välja: liiga suured, pole talle käe järgi.»

«Ah siis Maša ka harjub juba tööd tegema?» küsis Oblomov.

«Tõesti, jumala tõsil!»

«Ma ei tea, kuidas teid tänada,» ütles Oblomov ja vaatas teda samasuguse mõnuga, nagu ta hommikupoolikul oli vaadanud kuuma korpi. «Ma olen teile väga-väga tänulik, ja võlgu ma teile ei jää, eriti mitte Mašale: ostan talle siidkleite, panen ta nagu pupe riidesse.»

«Minge ikka! Mis tänu? Kuhu tal siidkleidiga minna on? Talle ei jõua sitsigi muretseda; tal nagu põleb kõik seljas, eriti veel kingad: ei jõua turult nii palju osta, kui ta lõhub.»

Naine tõusis ja võttis sukad.

«Kuhu te tõttate?» küsis Oblomov. «Istuge, ma ei tee praegu midagi.»

«Mõni teine kord, pühapäeval; ja ka teid palume siis lahkesti meie poole kohvi jooma. Praegu aga on pesu pesta: lähen vaatan, kas Akulina on juba pihta hakanud...»

«Noh, minge jumala rahus, ei julge teid kinni pidada,» ütles Oblomov ja vaatas talle järele — tema selga ja küünarnukke.

«Ma tõin teie öökuue ka käsikambrist välja,» ütles perenaine veel, «selle võib ära parandada ja puhtaks pesta: haruldane riie! See käib veel hulk aega!»

«Asjata! Mina teda enam ei kanna, jätsin maha, pole mul teda enam vaja!»

«Noh, ükskõik, las pesevad puhtaks: võib-olla... panete veel millaski selga... pulmades puhul!» lõpetas naine naerdes ja lõi ukse kinni.

Oblomovi unisus kadus paugupealt, kõrvad läksid kikki ja silmad suureks.

«Ka tema teab — kõik!» ütles Oblomov ja langes perenaisele pakutud toolile. «Oh, Zahhar, Zahhar!»

Jälle sadas Zahharile «haledaid sõnu» lagipähe, jälle hakkas Anisja nina kõnelema, et tema kuuleb perenaise suust esimest korda pulmajuttu, et jutuajamistes pole sellest poolt sõnagi räägitud, et pole ju mingeid pulmi, ja kas see on siis võimalik? Seda on vististi inimsoo vaenlane välja mõelnud, neelaku teda maa, kui ta valetab, ja perenaine on ka valmis pühapilti seinalt võtma, et tema pole üldse Iljinskiite preilist kuulnudki, arvanud hoopis kedagi teist...

Anisja muudkui rääkis, nii et Ilja Iljitš viimaks käega heitis. Zahhar palus järgmisel päeval luba Gorohhovaja uulitsale, vanasse majja võõrusele minna. Seepeale Oblomov alles näitas talle, kuidas võõrusele minnakse, nii et Zahhar suure surmaga uksest välja sai.

«Seal veel ei teata, seal on sul ka veel vaja laimu levi tada! Istu kodus!» lisas Oblomov kurjalt.

Kesknädal möödus. Neljapäeval sai Oblomov linnapostiga Olgalt jälle kirja küsimusega, mis see tähendab, mis on juhtunud, et Oblomov ei tulnud. Neiu kirjutas, et ta nutnud kogu õhtu ja pole saanud pool ööd magada.

«Nutab, ei maga see ingell!» hüüdis Oblomov. «Issand! Miks ta mind küll armastab? Miks mina teda armastan? Miks me kokku sattusime? See on Andrei tegu: tema poakis meile mõlemale armastuse külge nagu rõuged. Ja mis

elu see on, üks erutus ja ärevus kogu aeg! Millal tuleb ometi rahu, rahulik õnn?»

Valjusti ohates heitis ta pikali, tõusis siis üles, läks isegi välja ja püüdis mõttes leida normaalset elu, niisugust olemit, millel oleks sisu ja mis voolaks rahulikult päevast päeva, tilk tilga järel, looduse ja perekonna rahulikult toimeka elu vaevalt nähtavate, pisitasa mööduvate ilmingute tummas vaatluses. Ta ei tahtnud elu näha laia, kohisedes tormava, mäsleva joena, nagu Stolz seda kujutles.

«See aga on haigus,» mõtles Oblomov, «palavik, mööda kärestikke ajamine, tammide mahamurdmine, uputus.»

Ta kirjutas Olgale, et ta sai Suveaias pisut külma, mistõttu ta pidi kuuma rohuteed jooma ja paar päeva kodus istuma, et nüüd on kõik möödas ja et ta loodab Olgat pühapäeval näha.

Neiu kirjutas vastuse, kiitis teda, et ta oma tervist hoiab, andis talle nõu ka pühapäeval koju jääda, kui seda vaja peaks olema, ja lisas, et tema tunneb parem nädal otsa igavust, kui et Oblomov endale liiga teeks.

Vastuse tõi Nikita, seesama, kes Anisja ütlemist mööda oli tühjades juttudes peasüüdlane. Ta tõi preili poolt ka uusi raamatuid ja korralduse need läbi lugeda, et Oblomov võiks kohtumisel öelda, kas Olgal maksab neid lugeda.

Neiu nõudis vastust Oblomovi tervise kohta. Oblomov kirjutas vastuse valmis, andis selle Nikitale kätte ja saatis ta siis ise läbi esiku hoovi ning sealt silmadega kuni aiavärvani, et Nikita ei pääseks kööki oma «laimu» korrutama ja et Zahhar temaga koos tänavale ei läheks.

Tal oli hea meel Olga ettepanekust tervise hoidmise nimel ka pühapäevasesest küllaminekust loobuda, ja ta kirjutas, et tal oleks tõepoolest tarvis täielikuks paranemiseks veel mõni päev kodus istuda.

Pühapäeval käis ta perenaisel võõraks, jõi kohvi, sõi kuuma pirukat ning saatis Zahhari lõunaks lastele suhkrujäätit ja kompekke tooma.

Läbi häda sai Zahhar paadiga üle jõe tagasi: sillad olid juba lahti võetud, Neeva kippus kinni külmuma. Oblomovil polnud lootust kesknädalalgi Olga poole pääseda.

Muidugi oleks võinud nüüd kohe üle jõe rutata, mõneks päevaks Ivan Gerassimovitši juurde elama asuda ning iga päev Olga pool käia, seal lõunatki süüa.

Ettekääne oleks olnud loomulik: Neeva külmumine tabas teda teispoole jõge, ta ei pääsenud koju.

See oligi Oblomovi esimene mõte ja ruttu laskis ta jalad

sohvalt pörandale; kui ta aga oli pisut aru pidanud, heitis ta mureliku näoga ja ohates jälle tasakesi pikali.

Ei, las tühjad jutud vaibuvad, las võõrad, kes Olga majas käivad, unustavad pisutki Oblomovi ja las nad näevad teda alles siis iga päev jälle seal, kui nad on avalikult kuulutatud peiuks ja mõrsjaks.

«Igav on oodata, aga pole midagi paratal» lisas ta ohates ja hakkas Olga saadetud raamatuid lugema.

Ta jõudis umbes viisteist lehekülge läbi lugeda. Siis tuli Maša teda kutsuma, kas ta ei tahaks Neeva ärde kaasa tulla, kõik lähuvad vaatama, kuidas jõgi jäähtub. Oblomov läks ja tuli teejoomise ajaks tagasi.

Nõnda möödusid päevad. Ilja Iljitš tundis igavust, luges, jalutas uulitsal, kodus aga vaatas perenaise ukse vahelt sisse, et igavuse peletamiseks temaga mõni sõna juttu ajada. Kord jahvatas ta isegi kolm naela kohvi ära ja tegi seda nii suure hoolega, et pea oli märg.

Ta tahtis perenaisele raamatut lugeda anda. Aeglaselt huuli liigutades luges see pealkirja ja andis siis raamatu tagasi, öeldes, et kui jõulud tulevad, siis ta võtab selle uuesti ja paneb Vanja ette lugema, nõnda et ka vanaema kuuleks, aga praegu pole tal aega.

Vahepeal pandi Neeva jääle purded peale, ning koera haukumine ja karglemine keti otsas andis Nikita teistkordsest tulekust teada. Nikita tuli raamatu ja kirjaga, kus küsiti, mis tervis teeb.

Oblomov kartis, et äkki tuleb ka temal mööda purdeid üle Neeva minna, ei näidanud end Nikitale, kui ta vastuseks kirjutas, et kurk olevat tal pisut paistes, mistõttu ta ei söanda veel hoovist kaugemale minna, nii et «halastamatu saatus röövib talt veel mõneks päevaks võimaluse unustamatult kallist Olgat näha».

Ta keelas Zahharil valjult igasuguse lobisemise Nikitaga ja saatis viimast jälle pilguga kuni jalgväravani, Anisjat aga ähvardas sõrmega, kui see tahtis nina köögist välja pista, et Nikitalt midagi küsida.

Möödus nädal. Hommikul tõustes küsis Oblomov alati murelikult, kas jõel on juba sillad peal.

«Ei ole veel,» vastati talle, ja jälle saatis ta päeva rahu-likult õhtusse, kuulates kellapendli tiksumist, kohviveski raginat ja kanaarilindude laulu.

Kanapojad ei siuksunud enam, juba ammu olid neist saanud täiskasvanud kanad, kes külmaga kanakuutides kõssitasid. Olga saadetud raamatuid polnud Oblomov veel läbi lugenud: nagu ta raamatu saja viiendal leheküljel kummuli pani, nii see ka seisis juba mitmendat päeva.

Selle-eest oli ta perenaise lastega rohkem ametus. Vanja oli hea peaga pois, kolme korraga jäid tal kõik Euroopa tähtsamad linnad meelde, ja Ilja Iljitš lubas talle, niipea kui ta üle jõe pääseb, väikese gloobuse osta; Mašenka palistas tal kolm ninarätikut ära — kehvasti küll, aga selle-eest püsis ta nii naljakalt oma väikeste kätega ja jooksis ühtelugu iga palistatud tolli talle näitama.

Perenaisega ajas Oblomov alatasa juttu, niipea kui ta ukseprao vahelt tema küünarnukke märkas. Juba tundis ta küünarnukkide liikumise järgi ära, mis naine teeb — sõelub, jahvatab või triigib.

Oblomov katsus isegi vanaemaga rääkida, kuid see ei saanud midagi öeldud — peatus poolel sõnal, toetas rusikas käe vastu seina, tõmbas end kõverasse ja kukkus kõhima, just nagu oleks ta mõnda rasket tööd teinud, pärast ohkis — ja oligi kogu tema jutt läbi.

Ainult «vennast» ei näinud Oblomov kunagi, või kui nägi, siis üksnes suure paberipaki möödavälgatamist, teda ennast polnud aga majas kuuldagi. Isegi siis, kui Oblomov kogemata sinna tuppa astus, kus nad kitsalt koos lõunat sõid, pühkis vennas sõrmedega suu puhtaks ja kadus oma ärklituppa.

Ükskord aga, kui Oblomov oli just muretul meelel üles tõusnud ja kohvi jooma asunud, teatas Zahhar korraga, et jõele on sillad peale pandud. Oblomovil hakkas süda peksma.

«Ja homme on pühapäev,» ütles ta endamisi. Peab Olga juurde sõitma, peab terve päeva mehisele võõraste inimeste tähendusrikkaid ja uudishimulikke pilke kannatama ning pärast Olgale ütleva, millal ta võtab nõuks tädiga rääkida. Kuid ta on ju ikka alles samas punktis, kust on võimatu edasi minna.

Ta kujutles selgesti, kuidas ta avalikult peigmeheks kuulutatakse, kuidas teisel ja kolmandal päeval tulevad igasugused daamid ja meesterahvad, kuidas temast saab korraga uudishimu objekt, kuidas korraldatakse avalik lõunasöök, kus juuakse tema terviseks. Siis... siis viib ta, nagu on peigmehe õigus ja kohus, mõrsjale kingituse...

«Kingituse!» ütles ta jahmatades ja hakkas kibedalt naerma.

Kingitus! Ja tal on ainult kakssada rubla taskus! Kui ka raha saadetakse, siis mitte enne jõule, aga võib-olla veel hiljem, kui vili on müüdud; millal see müüakse, kui palju teda müüakse ja kui palju raha selle eest saab, kõige selle kohta peab kiri selgust tooma, aga kirja ei tule. Mis siis teha? Jumalaga, kahenädalane rahupõlv!

Nende murede keskelt paistis Olga kaunis nägu, tema kõnekad säbruskulmud ja targad sinihallid silmad, kogu ta pea ühes patsiga, mille ta kuidagi madalale kuklasse kinnitas, nii et see kogu ta kuju täiuslikkust jätkas ja täiendas — peast õlgadeni ja pihani.

Agas niipea kui Oblomovist õnnevärin läbi käis, vajus kiviraske mõte talle peale: kuidas olla, mida teha, mida pulmadega peale hakata, kust raha võtta, millest hiljem elada?...

«Ootan veel, ehk tuleb kiri homme või ülehomme.» Ja ta hakkas arvutama, millal tema kiri pidi kohale jõudma, kui palju võib naaber viivitada ja kui palju aega kulub vastuse saatmiseks.

«Kolme, kõige rohkem nelja päeva jooksul peab ta siin olema; lükkan Olga juurde mineku seniks edasi,» otsustas ta, seda julgemini, et vaevalt oli Olga sildade pealepanekust kuulnud...

«Katja, kas sillad on peal?» küsis Olga samal hommikul toatüdrukult, niipea kui ta ärkas.

Ja see küsimine oli kordunud iga päev. Oblomov seda ei teadnud.

«Ei tea, preili, pole veel kutsarit ega kojameest näinud, ja Nikita ei tea.»

«Kunagi sa ei tea, kui mul vaja on!» ütles Olga pahaselt, lamades ise voodis ja vaadates oma kaelaketti.

«Ma kuulan kohe järele, preili. Ma ei julgenud ära minna, arvasin, et te vahepeal ehk ärkate, muidu oleksin juba ammu jooksnud.» Ja Katja kadus toast.

Olga aga avas lauasahtli ja võttis sealt Oblomovi viimase

kirja. «Haige, vaeseke,» mõtles ta murelikult, «ta on üksik, tal on igav... oh jumal küll, kui saaks rutemini kokku...»

Ta mõte jäi pooleli, sest näost punetav Katja tormas tuppa.

«Peal, peal, täna öösi peale pandud!» hüüdis ta rõõmsalt, haaras kähku voodist väljahüpanud preili oma käte vahele, pani talle pluusi selga ja nihutas tillukesed kingad lähemale. Ruttu avas Olga laeka, võttis sealt midagi ja pistis toatüdrukule pihku, kuna see tal kätt suudles. See kõik — voodist väljahüppamine, Katjale raha pihku pistmine ja preili käe suudlemine — sündis ühe silmapilgu jooksul. «Ah, homme on pühapäev, kui õigel ajal see sündis! Ta tuleb!» mõtles Olga, rõivastus kärvesti, jõi ruttu teed ja sõitis tädiga kauplusse.

«Sõidame, ma tante, homme Smolnõisse jumalateenistusele,» palus ta.

Tädi pilutas kergelt silmi, mõtles ja ütles:

«Võib ju ka; ainult et nii kaugele, ma chère! Kuidas see sulle nüüd, talve ajal, pähe tuli?»

Kuid Olgale tuli see ainult sellepärast pähe, et Oblomov oli seda kirikut jõelt näidanud, ja Olga tahtis nüüd seal jumalat paluda... Oblomovi pärast, et ta oleks terve, et ta teda armastaks, et ta oleks temaga õnnelik ja et... see kõhklemine, see teadmatus rutemini lõpeks... Vaene Olga!

Saabus pühapäev. Kavalalt oskas Olga lasta kogu lõuna Oblomovi maitse järgi valmistada.

Ta pani endale valge kleidi selga, peitis pitside alla Oblomovi kingitud käevõru, kammis oma juuksed nii, nagu Oblomovile meeldis; eelmisel päeval oli ta lasknud klaveri häälestada ja proovis nüüd hommikul «Casta diva't» laulda. Hääl oli nii kõlav, nagu ta oli viimati olnud suvel. Siis hakkas ta ootama.

Parun nägi teda selles ootuses ja ütles, et ta olevat suvest saadik jälle kenamaks läinud, kuigi pisut kõhnemaks jäänud.

«Maaõhu puudus ja veidi korratud eluviisid on teile silmanähtavalt mõjunud,» ütles parun. «Teile, armas Olga Sergejevna, on nurmede ja küla õhku vaja.»

Parun suudles mitu korda neiu kätt, nii et värvitud vurrud jätsid sõrmedele isegi väikese märgi.

«Jah, küla,» vastas neiu mõttes, aga mitte temale, vaid teab kellele, lihtsalt õhku.

«Ä propos, kui külast juba jutt on,» ütles parun veel,

«tuleval kuul jõuab teie asja arutamine lõpule ja aprillis võite juba oma mõisasse sõita. Suur ta ju ei ole, aga paik on imeilus! Te jääte kindlasti rahule. Missugune maja! Ja aed! Ja künka otsas on paviljon, see meeldib teile tingimata. Vaade jõele... teie ei mäleta... te olite ju alles viieaastane, kui papa sealte ära tuli ja teid kaasa võttis.»

«Ah, kui hea meel mul on!» ütles neiu ja vajus mõttesse.

«Nüüd on asi otsustatud,» mõtles ta, «meie sõidame sinna, aga tema ei saa sellest enne teada, kui...»

«Nii et tuleval kuul, parun?» küsis ta elavalt. «On see ikka tõsi?»

«Niisama tõsi, kui et teie ilus olete, ja täna veel eriti ilus,» ütles parun ja läks tädi poole.

Olga jäi istuma ning unistama lähedast õnnest, kuid ta otsustas Oblomovi ees sellest uudisest ja oma plaanidest vaikida.

Ta tahtis lõpuni jälgida, kuidas armastus Oblomovi laisas hinges pöörde sünnitab, tema südamest jäädavalt rõhuva raskuse maha raputab, kuidas ta ei suuda enam lähedase õnne tunde vastu panna ja tormab, lausa lendab maalt soodsat vastust saades hiilgava näoga tema juurde ja paneb kirja tema jalge ette, kuidas nad siis teineteise võidu tädi juurde ruttavad, siis aga...

Siis ütleb ta Oblomovile, et ka temal on mõis, aed, paviljon, vaade jõele ja maja, mis elamiseks täiesti valmis, ja et enne sõidame sinna ja alles siis Oblomovkasse.

«Ei, ma ei tahagi soodsat vastust,» mõtles Olga, «ta läheb muidu uhkeks ja ei tunnegi sellest rõõmu, et ka minul on oma mõis, aed ja maja... Ei, las ta parem tuleb halvas tujus halva kirja pärast, et mõis on laokil ja et ta peab ise sinna sõitma. Tuhatnelja kihutab ta Oblomovkasse, teeb seal kiiruga vajalikud korraldused, unustab nii mõndagi, ei oska nii mõndagi näha, kõik saab läbi häda tehtud; siis kihutab ta tagasi ja saab korruga teada, et polekski tarvis olnud sõita, et on olemas maja, aed ja paviljon vaatega jõele ja et leidub paik, kus võib ka ilma tema Oblomovkata elada...» Jah, jah, enne ei ütle ta seda mingi hinna eest, ta hoiab saladust, las Oblomov sõidab sinna, las ta liigub pisut, ärkab ellu — Olga pärast, tulevase õnne pärast! Siiski, ei: mistarvis teda maale saata, temast nii kaua lahuse olla? Ei, kui ta tuleb reisirõivais, kahvatu näoga ja kurvalt Olgaga kuuks ajaks jumalaga jätma, ütleb Olga talle äkki, et enne suve pole vaja sõita: siis sõidavad nad üheskoos...

Nõnda unistas neiu ja tõttas paruni juurde, keda ta targu

hoiatas, et see uudisest esialgu mitte kellelegi ei räägiks, absoluutselt mitte kellelegi. «Mitte kellegi» all mõtles ta ainult Oblomovit.

«Jah, muidugi, mistarvis?» nõustus parun. «Ehk olgu siis, et musjöö Oblomovile, kui sellest juttu peaks tulema...»

Olga valitses end ja ütles ükskõikselt:

«Ei, ka temale mitte.»

«Teie tahtmine, nagu te teate, on mulle seaduseks...» ütles parun armastusväärset.

Olga oskas kaval olla. Kui ta teiste juuresolekul tahtis Oblomovile otsa vaadata, vaatas ta enne ikka kõigepealt kolmele võõrale inimesele otsa ja alles siis Oblomovile.

Kui palju kaalutlusi — kõik Oblomovi pärast! Kui mitu korda lõi tal palgeil kaks punast laiku hõõguma! Kui mitu korda puudutas ta üht või teist klaveriklahvi, et kuulata, kas klaver pole liiga kõrges hääles, ja kui mitu korda tõstis ta noote ühest kohast teise! Ja äkki — Oblomovit ei olegi! Mis see tähendab?

Kell saab kolm, siis neli — ikka veel ei ole! Poole viie paiku hakkab neiu ilu ja õilmitsemine kaduma: silmanähtavalt närtsib ta ja istub kahvatu näoga lauda.

Teistel pole sest midagi: nad ei märkagi, söövad neid roogi, mis Oblomovi jaoks on valmistatud, ajavad rõõmsalt ja ükskõikselt juttu.

Ka pärast lõunasööki, õhtul — Oblomovit ei ole ega tule. Kella kümneni tundis Olga lootuse ja hirmu ärevust; kell kümme läks ta oma tuppa.

Esiteks kallas ta mõttes Oblomovile kaela kõik sapi, mis ta südamesse oli valgunud; kogu tema sõnatagavaras polnud ühtki mürgist, pilkavat ega ägedat sõna, millega ta teda mõttes poleks karistanud.

Äkki täitus kogu ta organism nagu tulega, siis jääga.

«Oblomov on haige; ta on ükski; ta ei saa kirjutadagi...» sähvatas tal peast läbi.

See teadmine ei andnud talle enam asu ega lasknud tal öö otsa magada. Ta suikus palavikulises unes paar tundi, sonis aeg-ajalt; kuid hommikul tõustes oli ta rahulik ja otsusekindel, kuigi näost kahvatu.

Esmaspäeva hommikul vaatas perenaine üle ukse Oblomovi kabinetti ja ütles:

«Üks tüdruk küsib teid.»

«Mind? Ei või olla!» vastas Oblomov. «Kus ta on?»

«Siin: eksis uksega ja tuli meie trepikoja kaudu. Kas lasen ta sisse?»

Oblomov mõtles alles, mis teha, kui Katja juba tema ees seisis. Perenaine läks ära.

«Katja!» ütles Oblomov imestunult. «Sina? Mis on?»

«Preili on siin,» sosistas tüdruk, «käskis küsida...»

Oblomovi nägu muutis värvi.

«Olga Sergejevna?» sosistas ta kohkunult. «See pole tõsi, Katja, sa teed nalja? Ära piina mind!»

«Tõesti, jumala tõsi: tulime üüritud töllaga, ta jäi tee-kauplusesse, ootab seal, tahab siia tulla. Saatis mind ütleva, et te Zahhari kuhugi ära saadaksite. Poole tunni pärast tuleb ta siia.»

«Ma lähen parem ise. Ta ei või ometi siia tulla!» ütles Oblomov.

«Te ei jõua: preili võib iga silmapilk sisse astuda; tema arvab, et te olete haige. Jumalaga, ma lippan tagasi: preili on üks, ootab mind...»

Ja Katja läks.

Oblomov pani imeruttu endale lipsu kaela, vesti selga ja saapad jalga ning hüüdis Zahhari.

«Zahhar, sa tahtsid hiljuti sinnapoole jõge, Gorohhovaja uulitsasse minna, külla või nii, noh, mine siis nüüd!» ütles Oblomov palavikulises ärevuses.

«Ei lähe,» vastas Zahhar kindlalt.

«Mine, mine!» sundis Oblomov.

«Mis küllaminek see argipäeval on? Ei lähe!» vastas Zahhar kangekaelselt.

«Mine ometi, lõbutse, ära tõrgu vastu, kui härra on nii lahke ja laseb sul minna... mine sõprade juurde!»

«Ah, mis neist sõpradest!»

«Kas sa ei taha siis nendega kokku saada?»

«Kõik ühesugused lontrused, ei taha nähagi teisi!»

«Mine ikka, minel!» käis Oblomov peale; veri tõusis tal pähe.

«Ei, täna ma olen päev otsa kodus, aga pühapäev, siis ehk võiks!» puikles Zahhar ükskõikselt.

«Nüüd kohe, silmapilk!» kiirustas Oblomov teda ärevalt. «Sa pead...»

«Mis ma kõmbin sinna seitsme versta taha?» ajas Zahhar vastu.

«Noh, siis mine jaluta paar tundi: endal silmnägu nii unine peas — tuuluta end!»

«Silmnägu silmnäoks, niisuke on ta meiesugusel ikka!» ütles Zahhar ja vahtis laisalt aknast välja.

«Oh, jumal küll!» mõtles Oblomov otsaeest high pühkides. «Ta on kohe siin!»

«Noh, ole hea, mine jalutama, sind palutakse! Säh, siin on sulle kakskümmend kopikat, joo mõne sõbraga pudel õlut!»

«Ma olen parem trepi peal — kuhu ma selle külmaga lähen? Istun natuke aega väravas, seda ju võiks...»

«Ei, väravast eemale,» ütles Oblomov kähku, «mine teise uulitsasse, sinna, vasakule... teise külge, aia poole!»

«Mis ime see küll on,» mõtles Zahhar, «ajab jalutama; seda põle enne juhtund.»

«Ma lähen parem pühapäeval, Ilja Iljitš...»

«Kas saad juba kord minema?» ütles Oblomov hambaid kokku litsudes ja rüsinal Zahhari poole astudes.

Zahhar kadus, ja Oblomov hõikas Anisjat.

«Mine turule,» ütles ta, «ja osta sealt lõunaks...»

«Lõunaks on kõik juba ostetud; lõuna saab varsti valmis...» tahtis nina rääkima hakata.

«Suu kinni ja kuula sõna!» kärgatas Oblomov, nii et Anisja kartma löi.

«Osta või... sparglit,» lõpetas ta, oskamata midagi välja mõelda, mida tuua võiks.

«Pai härra, spargel praegusel ajal? Ja kust teda siin võtta...»

«Marss!» käratas Oblomov, ja Anisja lippas minema. «Jookse, nagu jalad võtavad,» karjus Oblomov talle järele, «ja ära vahi ringi, aga tagasi tule hästi pikkamisi, enne kella kahte ära oma nina näital!»

«Mis ime see on?» rääkis Zahhar Anisjale, temaga värava taga kokku saades. «Ajas jalutama, andis kakskümmend kopikat. Kuskohta ma pean siis jalutama?»

«Sakste asi,» tähendas taibukas Anisja, «mine vii krahvi kutsar Artemi teed jooma: muidu joodab tema ikka sind, mina aga käin seni turul ära.»

«Mis imeasi see on, Artemi?» ütles Zahhar ka krahvi kutsarile. «Härra ajas välja jalutama, andis õlleraha...»

«Mõtleb ehk ise nina täis tõmmata,» arvas Artemi leidlikult, «ja sulle andis ka, et sul kade meel ei hakkaks. Lähmel!»

Ta pilgutas Zahhariile silma ja nooksas peaga ühe uulitsa poole.

«Lähmel!» kordas Zahhar ja nooksas sama uulitsa poole. «No on imelugu: ajas jalutama!» kähistas ta endamisi muheldes.

Nad läksid ära, kuna Anisja lippas esimese põikuulitsani, kükitas seal tara äärde kraavi ja jäi ootama, mis tuleb.

Oblomov kuulatas ja ootas: keegi võttis jalgvärava võrust kinni, ja kohe algas koera pöörane haukumine ja karglemine keti otsas.

«Neetud koer!» kiristas Oblomov hambaid, haaras mütsi ja tormas jalgväravat avama, kust ta Olga peaaegu kaenlas trepini kandis.

Olga oli üks. Katja ootas teda natukese maa peal tõllas.

«Sa oled terve? Ei olegi voodis? Mis sul siis on?» küsis neiu ruttu, kui nad kabinetti jõudsid, ilma et ta oleks võtnud mantlit seljast või kübarat peast, kuna ta Oblomovit pealaest jalatallani silmitses.

«Nüüd on mul juba parem, kurk sai terveks... peaaegu täiesti,» ütles Oblomov, puudutas kõri ja kõhatas kergelt.

«Miks sa eile ei tulnud?» küsis Olga ja vaatas teda nii uurival pilgul, et Oblomov ei saanud sõnagi suust.

«Kuidas sa, Olga, ometi julgesid niisugust asja teha?» hakkas ta siis kohkunud ilmel rääkima. «Kas sa ise tead, mis sa teed...»

«Sellest räägime pärast!» ütles neiu kärsitult vahele. «Mina küsin nüüd sinu käest: mis see tähendab, et sa meile oma nägu ei näita?»

Oblomov vaikus.

«Ehk on jälle odraiva silmas?» küsis Olga.

Oblomov vaikus.

«Sa ei olnud haige, su kurk ei valutanud,» ütles Olga kulmu kortsutades.

«Ei olnud,» vastas Oblomov koolipoisi moodi.

«Sa petsid mind!» Üllatunult vaatas neiu talle otsa. «Mispärast?»

«Ma seletan sulle kõik, Olga,» püüdis Oblomov end õigustada, «mul oli tähtis põhjus, mis sundis mind kaheks nädalaks eemale jääma... ma kartsin...»

«Mida?» küsis Olga istudes, kuna ta ise mantli ja kübara maha võttis.

Oblomov pani need mõlemad sohvale.

«Keelekandmist, tühje jutte...»

«Aga seda sa ei kartnud, et ma ei saanud öö otsa magada, et ma mõtlesin juba jumal teab mida ja pidin peaaegu haigeks jääma?» küsis neiu ja mõõtis teda uurival pilgul.

«Sa ei tea, Olga, mis mul siin sünnib,» ütles Oblomov, osutades käega oma südant ja pead. «Ma olen hirmsas mures, justkui süte peal. Sa ei teagi, mis on juhtunud?»

«Mis siis veel on juhtunud?» küsis neiu külmalt.

«Kui laiali on läinud kuulujutud minu ja sinu kohta! Ma ei tahtnud sind ärritada ja ei julgenud su silme ette tulla.»

Oblomov jutustas kõigest, mida ta oli Zahhari käest kuulnud ja mida Anisja oli rääkinud, tuletas meelde kahe moejüngri suust kuulnud juttu ja lõpetas sellega, et tema ei saa sest ajast peale enam magada, et ta näeb igas pilgus küsimust, etteheidet või kavalat vihjet nende kokkusaamiste kohta.

«Me otsustasime ju käesoleval nädalal ise tädile öelda,» ütles Olga, «siis peaks see keelepeks vaibuma...»

«Jah, aga ma ei tahtnud tädiga enne käesolevat nädalat rääkida, kuni ma pole maalt kirja saanud. Ma tean, et tema ei hakka midagi küsima minu armastuse kohta, vaid mu mõisa kohta, ja seda kuni peensusteni; aga mina ei tea enne midagi vastata, kuni ma pole volinikult kirja saanud...»

Neiu ohkas.

«Kui ma sind ei tunneks,» ütles ta, «võiksin ma jumal teab mida arvata. Kardab mind teenrite keelepeksuga ärritada, aga ei karda mulle nii suurt muret valmistada! Ma lihtsalt ei mõista sind.»

«Ma mõtlesin, et nende jutt rikub su rahu. Katja, Marfa, Semjon ja see lollpea Nikita räägivad jumal teab mida kokku...»

«Ma tean seda ammu, mis nad räägivad,» ütles Olga üksikult vahele.

«Kuidas sina seda tead?»

«Miks ei tea? Katja ja hoidja rääkisid seda mulle juba ammu, küsisid üht-teist sinu kohta, soovisid mulle õnne...»

«Kas nad tõesti soovisid õnne?» küsis Oblomov hirmuga. «Ja mis sina tegid?»

«Mitte midagi, tänasin väga, kinkisin hoidjale pearätiku ja tema lubas jalgsi Sergi kloostriisse rännata; Katjat lubasin aidata suhkrupagarile mehele minna: temal on oma romaan...»

Oblomov vahtis neiu hirmunud ja üllatunud pilguga.

«Sa käid iga päev meil, täiesti loomulik, et teenijad siis räägivad,» jätkas Olga, «kõigepealt hakkavad ikka teenijad rääkima. Sonetškal oli just samuti, miks see sind siis nii väga hirmutab?»

«Ah sealt need kuulujutud siis pärinevadki!» venitas Oblomov.

«On nad siis tuulest võetud? Nad on ju õiged!»

«Õiged!» kordas Oblomov, mitte küsivalt ega ka eitavalt.

«Jah,» lisis ta siis, «tõepoolest, sul on õigus, aga mina ei tahaks, et nad meie kohtumistest midagi teaksid, sellepärast ma kardan...»

«Sa kardad, värised nagu poisike... Ma ei mõista! Ega sa mind varastada ei taha?!»

Oblomovil oli piinlik; Olga silmitses teda tähelepanelikult.

«Kuule,» ütles ta, «siin on mingi vale mängus, midagi, mis pole korras... Tule siia ja räägi kõik oma südame pealt ära! Päev või kaks, isegi nädal aega oleksid sa ju võinud ettevaatuse mõttes eemale jääda, kui sa oleksid mind ainult hoiatanud, mulle kirjutanud. Sa tead, ma pole enam laps ja mind pole nii kerge tühja lobaga eksiteele viia. Mis see kõik tähendab?»

Oblomov jäi mõttesse, suudles siis neiu kätt ja ohkas.

«Tead, mis ma mõtlen, Olga,» ütles ta, «need koledused on mu kujutusvõimet niivõrd kohutanud, mured on mu mõistuse nii ära piinanud, mu süda on kasvavast ja kahanevast lootusest ning ootusest nii ära vaevatud, et kogu mu organism on vapustatud: ta on tuimaks jäänud, ta nõuab vähemalt ajutiseks rahu...»

«Miks siis minu organism tuimaks ei jää, miks mina ainult sinu lähedusest rahu leian?»

«Su jõud on noor ja tugev, ning sina armastad selgelt ja rahulikult, aga mina... sa tead ju, kuidas ma sind armastan!» ütles Oblomov, põlvitas põrandale ja suudles neiu käsi.

«Ei tea veel, ma tunnen sind vähe — sa oled nii imelik, et mu arutlused ei vii mind kuhugi; mu mõistus ütleb üles ja lootus kustub... varsti ei saa me enam teineteisest aru: siis on asi halb!»

Nad olid tükk aega vait.

«Mis sa need päevad tegid?» küsis Olga ja laskis esimest korda pilgul toas ringi käia. «Sinu korter on kehv: nii madalad toad! Aknad väikesed, tapeedid vanad... Kus su teised toad on?»

Oblomov tõttas talle korterit näitama, et vältida küsimust, mis ta kõik need päevad tegi. Siis istus Olga sohvale, Oblomov aga tema jalge ette vaibale.

«Mis sa tegid need kaks nädalat?» päris neiu.

«Lugesin, kirjutasin, mõtlesin sinu peale.»

«Kas lugesid mu raamatud läbi? Mis nad endast kujutavad? Ma võtan nad kaasa.»

Olga võttis laualt raamatu ja vaatas lahtilöödud lehti: need olid tolmunud.

«Sa pole ju lugenud?» ütles ta.

«Ei ole,» vastas Oblomov.

Neiu vaatas päntsunud sohvatatju, sassis tuba, tolmuiseid aknaid, kirjutuslauda, soris tolmuaga kaetud paberites, tõstis sulge kuivanud tindipotis ja heitis Oblomovile imestunud pilgu.

«Mis sa tegid?» kordas ta. «Sa ei lugenud ega kirjutanud?»

«Aega oli vähe,» alustas Oblomov viivitades, «hommikul tõused üles, siis hakatakse tube koristama, see segab, pärast tullakse arutama, mida lõunaks teha, mõnikord tulevad perenaise lapsed siia, paluvad rehkendust üle vaadata, selle aja peale jõuab ka lõuna kätte. Pärast lõunat... millal siis veel lugeda?»

«Sa magad pärast lõunat,» ütles neiu nii kindlalt, et Oblomov üürikese kõhklemise järel ütles:

«Magan...»

«Miks siis?»

«Et aega mitte tähele panna: sind ju ei olnud, Olga, ja sinuta on elu igav, talumatu...»

Oblomov jäi vait, sest Olga vaatas talle validalt otsa.

«Ilja!» ütles ta tõsiselt. «Kas mäletad, kui sa pargis ütlesid, et sinus olevat elu lõkkele lõõnud, kui sa kinnitasid, et mina olen sinu elu eesmärk, sinu paleus; sa võtsid mul käest kinni ja ütlesid, et see käsi on sinu oma, — mäletad, kuidas ma siis sulle oma jah-sõna andsin?»

«Kuidas saab seda unustada? Kas ei pööranud see kogu mu elu teistpidi? Kas sa ei näe, kui õnnelik ma olen?»

«Ei näe! Sa oled mind petnud,» ütles neiu külmalt, «sa langed jälle tagasi...»

«Petnud! See on patujutt! Jumala nimel, ma vannun, ma hüppaksin kohe praegu kuristikku!...»

«Jah, kui kuristik oleks siinsamas, jalgade ees, ja just praegu,» vastas neiu, «aga kui seda kolmeks päevaks edasi lükata, siis mõtleksid sa järele, kohkuksid ära, eriti kui Zarahar või Anisja hakkaksid selle üle keelt peksma... See ei ole armastus.»

«Sa kahtled minu armastuses?» hakkas Oblomov tuliselt rääkima. «Arvad, et ma viivitan kartusest iseenda, ja mitte sinu pärast? Et ma ei seisa nagu müür sinu nime puhtuse kaitsel, et ma ei valva nagu ema, et ilmajutud sind ei riivaks... Ah, Olga! Nõua tõendus! Ma kinnitan veel kord, et kui sa kellegi teisega saaksid õnnelikumaks, siis ma loobuksin nurinata oma õigustest; ja kui oleks vaja sinu eest surra, siis teeksin seda rõõmuga!» lõpetas ta pisarsilmil.

«Seda kõike pole ju vaja, seda ei nõua keegi! Miks ma peaksin sinu elu tahtma? Tee seda, mis vaja on! See on kavalate inimeste riige — pakkuda ohvreid, mida pole vaja või mida on võimatu tuua, et sel kombel pääseda vajalike ohvrite toomisest. Sina ei ole kaval, ma tean seda, aga...»

«Sa ei tea, kui palju need mured ja kired on mu tervist laostanud!» jätkas Oblomov. «Sest ajast saadik, kus ma sind tunnen, pole mul ühtki muud mõtet... Ja ka nüüd, kordan ma, oled sina mu elu eesmärk, sina üks! Ma suren silmapilk või kaotan mõistuse, kui mul sind enam ei ole! Praegu hingagan, vaatan, mõtlen ja tunnen ma ainult sinuga koos olles. Mis sa siis imestad, kui ma need päevad, kus ma sind ei näe, maha tukun, tagasi langen? Kõik on mulle vastik, kõik on tüütu; ma olen masin: käin, teen midagi ja ei märkagi, mida ma teen. Sina oled selle masina tuli ja jõud,» rääkis Oblomov põlvedele tõustes ja end sirgu ajades.

Silmad löid tal särama nagu mõnikord pargis. Need kiirgasid jälle uhkust ja tahtejõudu.

«Ma olen valmis silmapilk minema, kuhu sa tahad, ja tegema, mida sa käsid. Ma tunnen, et elan, kui sina mulle otsa vaatad, minuga räägid, mulle laulad...»

Validalt ja mõtlikult kuulas Olga seda tunnete üle ääre voolamist.

«Kuule, Ilja,» ütles ta, «ma usun sinu armastust ja oma mõju sinu peale. Aga miks sa mind oma kõhklemisega hirmutad, miks sa mind kahtlema sunnid? Sa ütled, et mina olen sinu eesmärk, aga ometi liigud sa selle poole nii arglikult ja pikkamisi; ja sul on sinna veel tükk maad: sa pead minust kõrgemale tõusma. Ma ootan seda sinult! Ma olen näinud õnnelikke inimesi, kuidas nemad armastavad,» lisas ta ohates, «kõik lausa lendab nende käes, ja ka nende rahu ei ole sinu rahu sarnane; nemad ei lase pead norgu; silmad on neil lahti; vaevalt nad magavadki, aina on nad tegevuses. Aga sina... pole küll sugugi seda moodi, et sinu eesmärgiks oleks armastus, et mina see oleksin...»

Olga raputas kahtlevalt pead.

«Sina, just sina!...» ütles Oblomov neiu käsi suudeldes ja kibeldes tema jalge ees. «Ainult sina! Mu jumal, milline õnn!» kordas ta nagu sonides, «ja sa arvad, et sind on võimalik petta, uinuda veel magama pärast seda elluärkamist, mitte kangelaseks saada?! Küll te veel näete, sina ja Andrei,» jätkas ta vaimustatud pilgul ringi vaadates, «missugusele kõrgusele tõstab meest niisuguse naise armastus, nagu oled sina! Vaata, vaata mind: kas ma pole surnuist üles

tõusnud, kas ei ela ma praegusel momendil? Lähme siit ära! Ära, ära! Ma ei või enam silmapilgukski siia jääda; mul matab hinge, vastik on!» ütles ta ja vaatas teesklematu jälestusega enda ümber. «Lase mind tänase päeva selle tunde elada... Ah, kui see tuli, mis mind praegu kõrvetab, homme samuti mind põletaks, alati põletaks! Aga kui sind ei ole, siis ma kustun, siis ma langen! Nüüd olen ma uuele elule virgunud, olen surnuist üles tõusnud. Mul on tunne, et ma... Olga! Olga! Sa oled kõige ilusam kogu maailmas, sa oled ainus naine, sina... sina...» Ta langes näoli vastu neiu kätt ja rauges. Sõnad jäid kurku kinni. Ta surus käe südamele, et vaigistada erutust, pööras kirgliku, niiske pilgu neiu poole üles ja jäi liikumatult põlvitama.

«Nii õrn, õrn, õrn!» kordas Olga mõttes, kuid ohates, mitte nii nagu pargis, ja vajus sügavasse mõtisklusse.

«Ma pean minema!» ütles ta mõtetest ärgates lahkelt.

Oblomov muutus hoobilt kaineks.

«Sina oled siin, mu jumal! Minu korteris?» ütles ta ja hingestunud pilk asendus argliku ringipiilumisega. Palavad sõnad surid keelele.

Ruttu võttis ta Olga mantli ja kübara ja tahtis suures segaduses mantlit neiupele pähe panna.

Olga hakkas naerma.

«Minu pärast ära karda,» rahustas ta Oblomovit, «ma tante jääb terveks päevaks ära; kodus teab ainult hoidja, et ma siin olen, ja Katja ka. Saada mind!»

Ta ändis Oblomovile käe ja läks rahulikult, ilma kartmata, uhkelt oma süütust tundes üle hoovi, istus koera pöörase haukumise ja keti otsas karglemise saatel tõlda ja sõitis ära.

Perenaise tubade akendest paistsid pead; nurga varjust, aia äärest kraavist tuli nähtavale Anisja pea.

Kui tõld juba teise uulitsasse oli keeranud, tuli Anisja koju ja ütles, et ta jooksnud terve turu läbi, aga sparglit pole leidnud. Zahhar tuli kolme tunni pärast ning magas kogu päeva ja öö takkajärele.

Oblomov käis kaua toas edasi-tagasi, kuid ei tundnud astudes oma jalgu ega kuulnud samme: ta oleks nagu vaks maad põrandast kõrgemal liikunud.

Niipea kui tõllarataste rudin lumes kaugusse kadus, viies ühes Oblomovi elu ja õnne, läks ta rahutus hoobilt üle, selg läks sirgu, pea püsti, hingestunud sära tuli näole tagasi, silmad olid õnnest ja hädusest niisked. Kehas levis soojuse, värskuse, erksuse tunne. Ja jälle, nagu mõnikord varem,

oleks ta tahtnud kuhugi kaugele, korraga igale poole: ühes Olgaga sinna, kus oli Stolz, või maale, väljadele, metsa või oma kabineti üksildusse töösse süvenema, Rõbinskaja sadamasse, teed ehitama, äsja trükist ilmunud raamatut lugema, millest kõik räägivad, ja ooperisse — juba täna...

Jah, täna oli Olga tema juures ja tema läheb Olga poole, siis ooperisse. Kui sisurikas päev! Kui kerge on selles elus hingata, selles Olga atmosfääris, tema neitsiliku puhtuse, elava hingejõu, noore, kuid terve, terase ja sügava mõistuse kiirte valguses! Oblomov käis nagu lennates, nagu oleks keegi teda toas ringi kandnud.

«Edasi, edasi!» õhutab Olga. «Kõrgemale, kõrgemale, sinna, selle piirini, kus õrnuse ja graatsia jõud kaotab oma õigused ja kus algavad meeste valdused.»

Kui selgesti näeb neiu elu! Kuidas ta sellest mõistatuslikust raamatust oma teed oskab lugeda ja loomusunniliselt Oblomovigi rada ette näha! Nende mõlema elu peab kahe jõlona kokku voolama: tema on Olga juhataja, juht.

Olga näeb tema jõudu, tema võimekust, teab, kui palju ta suudab, ja ootab alandlikult tema valitsemisaega. Imeline Olgal Vankumatult rahulik, kartmatu, lihtne, kuid seejuures kindel ja loomulik nagu elu isel.

«Tõepoolest, kui jõe siin on!» ütles Oblomov ringi vaadates. «Ja see ingel laskus siia sohu, pühitses seda oma ligiolekuga!»

Armunud pilgul vaatas ta tooli, kus neiu oli istunud, ja äkki löid ta silmad särama: tooli kõrval maas nägi ta pisi-tillukest kinnast.

«Pant! Tema käsi: see on hea märk! Oo!...» oigas ta kirglikult ja surus kinda huultele.

Perenaise pea ilmus ukse vahele ja kutsus lõuendit vaatama: pakutakse müüa, ehk läheb vaja?

Kuid Oblomov tänas kuival, ei võtnud vaevaks tema küünarnukke vaadata ja vabandas, et tal on palju tegemist. Siis hakkas ta suvele mõtlema, võttis kõik mälestused ükshaaval läbi, tuletas meelde iga puud, põõsast, pinki, iga öeldud sõna ja leidis kõik selle praegu veel armsama olevat kui sel ajal, kus ta seda läbi elas.

Ta kaotas täiesti tasakaalu, laulis, rääkis lahkelt Anisjaga, naljatas, et miks tal lapsi pole, ja lubas kohe ristiisaks hakata, niipea kui mõni sünnib. Mašaga läks nii suureks hullamiseks lahti, et perenaine tuppa vaatas ja lapse minema kihutas, et see ei segaks ürnikku «töötamast».

Ulejäänud päev tõi meeletust veelgi juurde. Olga oli

rõõmsas tujus ja laulis, pärast lauldi veel ooperis, siis jäi Oblomov neiu kodus teed ja teelauas käis tema, Olga, tädiga ja paruni vahel nii südamlilik ja kodune jutt, et Oblomov tundis end juba päriselt selle väikese perekonna liikmena. Aitab üksiklase elust: nüüd on tal oma nurgake olemas; elule on kindel põhi pandud; on olemas valgus ja soojus — kui hea on nõnda elada!

Õösel magas ta vähe: luges kogu aeg Olga saadetud raamatuid ja sai poolteist köidet läbi.

«Homme peab maalt kiri tulema,» mõtles ta, ning ta süda peksis... peksis... Viimaks ometi!

VIII

Järgmisel päeval tuba koristades leidis Zahhar kirjutuslaualt väikese kinda, silmitses seda tükk aega, muheles ja andis siis Oblomovi kätte.

«Iljinski preili on selle vististi maha unustand,» ütles ta.

«Sa saadan!» röögatas Ilja Iljitš ja kiskus tal kinda käest. «Valetad! Mis Iljinski preili! Õmbleja magasinist käis särke selga passimas. Kuidas sa julged niisugust asja välja mõelda?»

«Mis saadan? Kus ma's välja mõtlen? Näh, perenaise poolgi räägitakse juba...»

«Mida seal räägitakse?» küsis Oblomov.

«Mida... Eks ikke seda, et Iljinski preili käis tüdrukuga siin...»

«Jumal küll!» ütles Oblomov kokkunult. «Kust nemad Iljinski preilit tunnevad? Sina või Anisja on siis välja lobi-senud...»

Samas trügis Anisja eestoa ukse vahelt poolenisti sisse.

«Kas sul häbi põle, Zahhar Trofimõtš, tühja juttu jahvata-tada? Ärge kuulake teda, isake!» ütles ta. «Keegi põle midagi rääkind, keegi ei tea midagi, Issanda Kristuse nimel...»

«No-no-noo!» kähises Zahhar ja sihtis naist küünarnukiga rindu. «Mis sa topid end siia, kui sind põle palutud!»

Anisja kadus ukse vahelt. Oblomov ähvardas Zahhari kummagi rusikaga ja avas ukse perenaise tuppa. Agafja Matvejevna istus põrandal ja soris kaltsukastis; tema kõrval maas oli hunnikutes nartse, vatti, vanu rõivaid, nõöpe ja karusnahatükke. «Kuulge,» hakkas Oblomov lahkelt, kuid

erutatult rääkima, «minu teenijad räägivad tühje jutte, teie ärge neid jumala pärast uskuge.»

«Mina pole midagi kuulnud,» ütles perenaine. «Mis nad siis räägivad?»

«Räägivad eilse külaskäigu kohta,» jätkas Oblomov, «nagu oleks keegi preili siin käinud.»

«Mis see meisse puutub, kes üürniku juures käib!» ütles perenaine.

«Jah, seda küll, aga olge head, ärge seda uskuge: see on täielik laim! Mingisugust preilit pole siin käinud, käis ainult õmbleja, kes särke teeb. Käis selga passimas...»

«Kust te tellisite? Kes teile teeb?» küsis perenaine huvitatult.

«Prantsuse magasinist...»

«Kui ära tuuakse, siis näidake; mul on kaks tüdrukut: need õmblevad nii hästi, teevad nii ilusad õmblused, et ükski prantslane ei saa ligigi. Ma nägin, nad tõid mulle näha, õmblevad krahv Metlinskile: keegi ei õmble nii hästi. Teie omad, need, mis teil seljas on, pole sinnapoolegi.»

«Väga hea, ma pean meeles. Ainult ärge arvake, jumala pärast, et see mõni preili oli...»

«Mis see minusse puutub, kes üürniku juures käib! Käigu kas või preili...»

«Ei, ei!» ajas Oblomov tagasi. «Armas aeg! See preili, kellest Zahhar lobiseb, on suurt kasvu ja räägib jämeda häälega, aga see õmbleja, te ehk kuulsite, kui peene häälega ta rääkis: tal on imeilus hääl. Nii et palun, ärge arvake...»

«Mis see meisse puutub?» ütles perenaine äraminevale Oblomovile järele. «Ärge siis unustage mulle öelda, kui teil särke vaja on: minu tuttavad teevad nii ilusad õmblused... üks on Lizaveta Nikolavna ja teine — Marja Nikolavna.»

«Hea küll, hea küll, ma pean meeles; aga teie, olge head, ärge siis arvake...»

Oblomov läks oma tuppa, rõivastus ja sõitis Olga poole.

Õhtul koju tulles leidis ta laualt kirja: see oli maalt, naaber mõisnikult, tema volinikult. Ruttu läks ta lambi alla, luges kirja läbi — ja laskis käed ripakile.

«Palun alandlikult volikiri kellegi teise nimele teha (kirjutas naaber), mul on nii palju tegemist, et mul pole, ausalt öelda, võimalik korralikult Teie mõisa järele vaadata. Kõige parem oleks, kui Te ise

siia sõidaksite, ja veel parem — kui Te siia elama asuksite. Mõis on palju väärt, ainult väga laokile jäetud. Kõigepealt peab teokoormise ja rendimaksud täpsemalt ära jaotama; ilma peremeheta on seda aga võimatu teha: talupojad on käest ära, ei kuula uut külavanemat, endine aga on kelm, temal tuleb silma peal hoida. Vaevalt Teie praeguse korralageduse juures üle kolme tuhande saate, ja sedagi siis, kui ise siia tulete. Ma mõtlen nimelt tulu, mis viljast saada on, kuna rendi kättesaamisega on kehvad lood: talupojad tuleb käsile võtta ja maksuvõlad kindlaks teha — see kõik võtaks paar-kolm kuud aega. Saak oli hea ja vili heas hinnas, raha saate märtsis või aprillis, kui ise müügi järele vaivate. Praegu aga pole krossigi raha. Mis Verhlovost läbiminevasse teesse ja sillasse puutub, siis otsustasin — kuna ma Teil pikka aega vastust ei saanud — rajada selle Odontsovi ja Belovodoviga koos meie juurest Nelkisse, nii et Oblomovka jääb nüüd sellest kaugele eemale. Lõpuks kordan oma palvet ruttu siia sõita: kolme kuuga võib selgusele saada, mis Teil tuleval aastal lootat on. Pealegi on praegu valimised: kas Te ei tahaks lasta ennast kreisikohtunikuks valida? Rutake. Teie maja on väga vilets (oli lõppu lisatud). Ma käskisin karjanaisel, vanal kutsaril ja kahel vanal toatüdrukul sealt välja kolida: oleks eluohtlik sinna kauemaks jääda.»

Kirjale oli juurde lisatud kokkuvõtte, kui palju vilja oli kokku pandud ja pektud, kui palju salvedesse mõõdetud, kui palju müügiks määratud, ja muid seda laadi majanduslikke asju.

«Raha pole krossigi; kolm kuud oodata, peab ise kohale sõitma, talupoegade maksuvõlad kindlaks tegema, sissetulekute suuruse ära määrama, valimiste järel ametisse asuma» — see kõik tungles nagu viirastuste kari Oblomovi ümber. Ta oleks nagu metsa sattunud, kus iga põõsas ja puu näib ööpimeduses mõrtsukana, murdjana, kodukäijana.

«Siiski, see on häbi; ma ei anna alla!» kordas ta ja püüdis viirastusi lähemalt uurida: nõnda püüab ka argpüks pool-suletud laugude alt viirastustele pilku heita ning tunneb vaid südame all kõhedust ja kätes-jalus nõrkust.

Mida siis Oblomov lootis? Tema mõtles, et kirjas seisab

selge sõnaga, kui palju tal sissetulekuid on, ja muidugi mõista hästi palju, oma kuus-seitse tuhat; et elumaja käib veel küll, et hädakorral võib seal seni elada, kuni uus maja valmis saab, ja et volinik saadab talle kolm-neli tuhat rubla — ühesõnaga, et ta loeb volimehe kirjast sama naeru, elumängu ja armastust, mida ta luges Olga kirjadest.

Enam ei hõljunud Oblomov toas ringi käies põranda kohal, enam ei naljatanud ta Anisjaga, ei tundnud õnnelootustest erutust: lootused tuli kolmeks kuuks maha matta; oh ei! Kolme kuuga õpib ta alles oma mõisa tundma, teeb asjad kindlaks, aga pulmad...

«Pulmadest ei maksa enne aastat mõeldagi,» ütles ta kartlikult. «Jajah, aasta pärast, mitte enne!» Ta pidi veel oma plaani valmis tegema, arhitektiga kokku leppima, alles siis... alles siis...

Oblomov ohkas.

«Laenu teha!» sähvas tal mõte peast läbi, kuid ta tõrjus selle mõtte eemale.

«Kus seda võib! Kui ei saa tähtjaks ära maksta, kui asjad lähevad halvasti, siis nõutakse kohtuga sisse, ja Oblomovi nimi, mis on tänini puhas ja puutumatu...» Jumal hoidku! Jumalaga siis, meelerahu ja uhkus... ei, ei! Teised küll laenavad, pärast aga töötavad ja rügavad, ei maga, nagu oleks mõni kurivaim neile sisse läinud. Jah, võlg — see on kurivaim, kurat, keda millegi muuga välja ei aja kui ainult rahaga!

On ju küll niisuguseid kangelasi, kes terve elu elavad teiste kulul, võtavad ja laenavad paremalt ja vasakult ega tee teist nägugi! Kuidas nad rahulikult magada saavad ja kuidas neile toit maitseb, seda ei mõista! Võlg — selle tagajärjeks on kas lootusetu töö, nagu on sunnitöölisel, või au kaotamine.

Kui ehk mõis panti panna? Aga eks ole see samasugune võlg — halastamatu, edasilükkamatu? Maksa iga aasta, ja kas elamiseks jääbki midagi üle?

Õnn taganes aastaks eemale! Oblomov hakkas valusasti oigama ja tahtis juba asemele pikali heita, kuid siis võttis ta end kokku ja tõusis uuesti üles. Mida rääkis Olga? Kuidas ta tema kui mehe poole hüüdis, tema jõudu usaldas! Olga ootab, et ta edasi läheks ja sellele kõrgusele jõuaks, kust ta neiule käe sirutab ja teda endaga koos üles viib, talle teed näitab! Jah, jah! Ainult millest peale hakata?

Ta mõtles ja mõtles, siis lõi ta endale äkki käega otsaette ja läks pererahva poolele.

«Kas teie vend on kodus?» küsis ta perenaiselt.

«On küll, aga ta heitis magama.»

«Paluge tal siis homme minu juurde tulla,» ütles Oblomov, «ma pean temaga rääkima.»

IX

Vennas astus jälle oma vanal viisil tuppa, istus ettevaatlikult toolile, tõmbas käed käistesse ja ootas, mida Ilja Iljits ütleb.

«Ma sain maalt väga halva kirja — vastuseks saadetud volitusele, mäletate?» ütles Oblomov. «Ehk võtate vaevaks läbi lugeda?»

Ivan Matvejevitš võttis kirja ja laskis silmadel vilunult mööda ridu joosta, kuna kiri ta käes kergelt värises. Ta pani loetud kirja lauale ja peitis käed selja taha.

«Mis te arvate, mis nüüd teha?» küsis Oblomov.

«Ta annab nõu sinna sõita,» ütles Ivan Matvejevitš. «Mis seal's on — tuhat kakssada versta pole jumal teab kui pikk maa! Nädala aja pärast on talitee kindel, võiksitegi sõita.»

«Ma pole niisuguste sõitudega üldse harjunud, pean tunnistama, et mul oleks harjumatusesse tõttu, ja veel talveajal, väga raske sõita, ei tahaks... Pealegi on külas üksinda väga igav...»

«On teil palju rentnikke?» küsis Ivan Matvejevitš.

«Ei... tea, ma pole teab kui kaua maal käinud.»

«Peaks teadma, kuidas siis muidu? Ei saa ju muidu selgusele, kui suur teie sissetulek on.»

«Jah, peaks küll,» kinnitas Oblomov, «naaber kirjutab sedasama, aga vahepeal jõudis talv kätte.»

«Kui palju te loodate renti saada?»

«Renti? Vististi... pidage... mul oli siin kusagil eelarve... Stolz koostas veel selle, aga seda on raske üles leida: ei tea, kuhu Zahhar selle on pistnud. Ma pärast näitan teile... vist oli kolmkümmend rubla pere pealt.»

«Missugused teie talupojad on? Kuidas nad elavad?» küsis Ivan Matvejevitš. «On nad rikkad või laostunud ja vaesed? Kui suur on mõisategu?»

«Kuulge,» ütles Oblomov tema juurde astudes ja võttis tal usaldavalt mundrikuue mõlemast hõlmast kinni.

Ivan Matvejevitš tõusis ruttu püsti, kuid Oblomov pani ta uuesti istuma.

«Kuulge,» kordas ta silphaaval, kuid peaaegu sosinal,

«mina ei tea, mis on mõisategu, mis on talutöö, mis tähendab vaene, mis rikas talupoeg; ei tea ka, mis tähendab setvert rukkeid või kaeru, mis ta maksab, mis kuus mida külvatakse või lõigatakse, millal ja kuidas müüakse; ma ei tea, kas ma olen rikas või vaene, kas ma saan aasta pärast veel kõhu täis süüa või olen ma siis kerjus — mitte midagi ma ei tea!» lõpetas ta kurvalt, laskis Ivan Matvejevitši kuuehõlmad lahti ja astus jälle eemale. «Sellepärast rääkige minuga ja andke mulle nõu nagu lapsele...»

«Kuidas nii saab, peaks ikka teadma: ilma selleta ei saa asjast mingit ülevaadet,» ütles Ivan Matvejevitš alandlikult muheldes, tõusis püsti ja pani ühe käe selja taha, teise aga põue. «Mõisnik peab oma mõisat tundma, peab teadma, mis temaga teha,» rääkis ta manitsevalt.

«Aga mina ei tea. Õpetage mind, kui oskate!»

«Mina ise pole niisuguse asjaga tegemist teinud, peab teadjate inimestega nõu pidama. Aga kirjas öeldakse ju,» osutas Ivan Matvejevitš keskmise sõrme allapidi küünega ühte kirjalehte, «et te peaksite end laskma ametisse valida: see oleks ju suurepäranel! Elaksite seal, teeniksite kreisikohus ja õpiksite vahepeal ka mõisapidamist.»

«Ma ei tea, mis see kreisikohus on, mis seal tehakse või kuidas seal teenitakse!» ütles Oblomov jälle selgelt, kuid poodihääli, astudes Ivan Matvejevitšile päris nina alla.

«Küll harjute. Te ju teenisite siin, departemangus: töö on igal pool üks ja sama, ainult vormis on ehk väike vahel! Igal pool on eeskirjad, vahekirjad, lauakirjad... Kui on hea sekretär, siis pole endal mingit muret. Ainult alla kirjutada. Kui te teate, kuidas departemangus asju aetakse...»

«Ma ei tea, kuidas departemangus asju aetakse,» ütles Oblomov samal moel.

Ivan Matvejevitš heitis Oblomovile oma kahekäigulise pilgu ja vaikis.

«Vististi olete ainult raamatuid lugenud?» tähendas ta jälle alandliku muhelusega.

«Raamatuid!» vastas Oblomov kibedalt ja jäi vait.

Ei jätkunud julgust ja polnud ka tarvidust ametniku ees end põhjani paljastada.

«Ei tunne ma ka raamatuid,» mõlkus tal peas, kuid üle hulpe see ei tulnud, avaldus vaid raskes ohkes.

«Midagi te ju ikka olete teinud,» lisas Ivan Matvejevitš vaguralt, just nagu oleks ta mõttes lugenud Oblomovi vastust raamatute kohta, «ei saa ju olla nii, et...»

«Saab küll, Ivan Matvejevitš: mina olen selle elavaks

tõenduseks! Kes või mis olen mina? Minge küsige Zahharilt ja ta vastab teile: härra! Jah, mina olen härra ja ei oska midagi teha! Tehke teie, kui oskate, aidake, kui mõistate, töö eest võite saada, mis tahate, — selleks ju teadmised ongi!»

Ta hakkas mööda tuba ringi käima, Ivan Matvejevitš aga seisis paigal ja pöördus iga kord kogu kehaga pisut selle nurga poole, kuhu Oblomov parajasti läks. Mõlemad vaikisid mõni aeg.

«Kus teie õppisite?» küsis Oblomov ametniku ette seisma jäädes.

«Hakatust tegin gümnaasiumis, aga kuuendast klassist võttis isa mu koolist ära ja pani kantseleisse ametisse. Mis teadmisi meil on! Lugeda, kirjutada, grammatikat, rehken-dust, — kaugemale ei saanudki. Ajapikku õppisin asjaajamise ära ja saan ikka elus kuidagimoodi hakkama. Teiega on teine lugu: teie õppisite päris teadust...»

«Jah,» kinnitas Oblomov ohtes, «ma õppisin tõesti kõrgemat algebrat, rahvamajandust ja riigiõigust, aga asju pole õppinud ajama. Näete, kõrgema algebraga ei saa ma teada, kui suur mu aastasissetulek on. Läksin maale, kuulasin ja vaatasin, kuidas aeti asju meie majas ja mõisas ning mujal ümbruskonnas — igal pool olid ise õigused. Sõitsin linna, mõtlesin rahvamajanduse abiga haljale oksale jõuda... Aga mulle õeldi, et teadus kulub ehk aja jooksul marjaks ära, võib-olla vanas eas, kõigepealt on aga vaja aunimed välja teenida ja selleks peab tundma ainult üht teadust — peab oskama pabereid kirjutada. Nõnda ma ei õppinudki asju ajama, vaid hakkasin lihtsalt härraks; teie aga õppisite; noh, andke siis nõu, kuidas välja rabelda.»

«Miks mitte, võib küll,» ütles Ivan Matvejevitš viimaks.

Oblomov jäi tema ette seisma ja ootas, mis ta veel ütleb.

«Võib kõik mõne teadjama inimese hoolde usaldada ja volikirja tema nimele kirjutada,» lisas Ivan Matvejevitš.

«Aga kust niisugust inimest võtta?» küsis Oblomov.

«Mul on ametivend Issai Fomitš Zatjortõi: ta õkitab natuke, aga midu on ta asjalik ja suurte teadmistega mees. Kolm aastat valitses ta suurt mõisat, aga mõisnik laskis ta lahti, just sellepärast, et ta õkitab. Siis tuli ta meie asutusse.»

«Aga kas teda võib usaldada?»

«Kõige ausam inimene maailmas, olge mureta! Ta paneb omast käest juurde, et aga volitajale meeltmööda olla. Ta teenib meil juba kaheteistkümmendat aastat.»

«Kuidas ta siis saab sõita, kui ta ametis käib?»

«Küll saab, ta võtab neljaks kuuks puhkuse. Teie otsustage asi ära, ja küll mina ta siia toon. Sest ega ta muidu ei sõida...»

«Muidugi mitte,» vastas Oblomov.

«Määrake talle sõiduraha, ülalpidamisraha, niipalju kui ööpäeva peale kulub, ja kui asjad on aetud, maksate lepingu alusel tasu. Küll ta siis juba sõidab, nii et pole asigi!»

«Ma olen teile väga tänulik: te vabastate mind suurest murest,» ütles Oblomov talle kätt sirutades. «Mis ta nimi on?»

«Issai Fomitš Zatjortõi,» kordas Ivan Matvejevitš, kuna ta ise ruttu kätt vastu teist käist pühkis, siis Oblomovile korra käe andis ning selle kohe jälle käisesse peitis. «Ma räägin homme temaga ja toon ta siia.»

«Jah, tulge lõunale, siis arutame... Ma olen teile väga väga tänulik!» ütles Oblomov Ivan Matvejevitši ukseni saates.

X

Sama päeva õhtul istusid Ivan Matvejevitš ja Tarantjev kahekordse maja ühes ülemises toas; maja üks külg seisis vastu seda uulitsat, kus Oblomov elas, kuna teine külg oli kaldatee poole.

See oli nõndanimetatud «joogiasutus», mille ukse ees ootas alati kaks-kolm tühja troskat, kuna voorimehed ise alumisel korral istusid ja auravaid tasse käes hoidsid. Ülemine kord oli määratud Viiburi poole «sakstele».

Ivan Matvejevitši ja Tarantjevi laual oli tee ja pudel rummi.

«Puhas Jamaika rumm,» ütles Ivan Matvejevitš ja valas väriseva käega oma klaasi täis. «Noh, vader, lase märjuikesel hea maitsta!»

«Sa pead tunnistama, et on ka põhjust mulle niisugust märjukest osta,» vastas Tarantjev, «maja oleks enne ära mädanenud, kui sa niisuguse üürniku oleksid leidnud.»

«Õige, õige,» ütles Ivan Matvejevitš vahele. «Kui meie asi õnneks läheb ja Zatjortõi maale sõidab, siis tulevad liigud!»

«Sa oled ju koi, vader: sinuga peab tingima,» ütles Tarantjev, «viiskümmend rubla niisuguse üürniku eest!»

«Ega tea, ähvardab teine ära kolida,» tähendas Ivan Matvejevitš.

«No kuule: ise tahad nupumees olla! Kuhu ta kolib? Teda ei saa enam ajadeski välja!»

«Aga pulmad? Räägitakse, et ta võtab naise!»

Tarantjev purskas naerma.

«Tema võtab naise! Tahad kätt lüüa, et ta naist ei võta?»

vastas ta. «Zahhar peab teist magadagi aitama, ja tema võtab naise! Siiani olen mina kõik see aeg olnud tema heategija: tead, kallis vennas, ilma minuta oleks ta juba ammu nälga surnud või türmi sattunud. Tuleb politsei või küsib majaperemees midagi: ta ei tea õhkagi — ikka mina! Mitte midagi ta ei jaga!...»

«Tõesti, mitte kui midagi: ütleb ise, et tema ei tea, mis kreisikohtus tehakse, või siis departemangus; ei tunne oma talupoegi. Mis pea tal küll otsas on? Mul ajas kohe naeru peale!»

«Aga leping, see leping, mis me tegime!» kiitles Tarantjev. «Papreid treima oled sa meister, Ivan Matvejevitš, tõesõna, meister mis meister! Sa tuletad mulle va õnnist isa meelde! Ka mina olin osav poiss, aga nüüd ei saa enam toime, jumal ise näeb, et ei saa. Istun mõnikord kirjutama: kohe hakkavad silmad vett jooksma... Jah, ei lugenudki, viskas muudkui nime alla! Aga lepingus on juurvili kirjas, ja hobuse-tallid ja aidad...»

«Jah, vader, seni kui togud, kes ilma lugemata paberitele alla kirjutavad, pole Venemaalt otsa saanud, seni võib veel elada. Aga muidu, kas või tõmba oksa, ajad on viletsad! Vanadelt meestelt kuuled, et varem polnud nõnda! Ma olen kakskümmend viis aastat teeninud, aga kus on mu kapital? Ainult Viiburi poolel võib elada, mujale ära nägu näita; ega palukesel viga pole, ma ei nurise, leiba jääb ülegi! Aga et võtaks Liteinõile korteri, ostaks vaipu, võtaks rikka naise, upitaks lapsed kõrgemasse seisusse — hiljaks olen jäänud. Ei ole, tead, ka sihukest sihverplaati, ja näe, käed on punased... ära joo viina... Aga miks ma ei peaks teda jooma? Proovi ise! Oeldakse kohe, et hullem kui toapoiss: toapoiss ei kannagi enam niisukesti saapaid ja vahetab iga päev särki. Kasvatus pole enam endine: piimahabemed tükivad igal pool ette — ajavad peenelt puru silma, loevad ja räägivad prantsuse keelt...»

«Aga asju ei taipa...» lisas Tarantjev.

«Ei, vennas, taipavad küll; nüüd on asjad teistsugused; kõik tahavad lihtsamalt läbi ajada, solgivad meie elu ära. Nii viisi polevat enam vaja kirjutada; asjatu kirjavahetus, aja raisk; rutemini võib ka... muudkui solgivad!»

«Aga lepingul on allkiri all — ei solkinud ära!» ütles Tarantjev.

«See on nagu aamen kirikus! Joome, vader! Saadame Zatjortõi Oblomovkasse, las imeb ka pisut: jäägu siis pärast pärijatele...»

«Jäägul» tähendas Tarantjev. «Mis pärijad need küll on: kõik kolmandast põlvest — seitsmes vesi kiisli pealt.»

«Ainult et ma kardan pulmil» ütles Ivan Matvejevitš.

«Ära karda, ma ütlen sulle! Küll näed, et mul on õigus.»

«Tõsi või?» ütles Ivan Matvejevitš rõõmsalt. «Ta vahib ju mu õde, nii et silmad pungis...» lisas ta sosinal.

«Mis sa räägid!» ütles Tarantjev üllatunult.

«Ainult pea suul Jumala eest, nii see on...»

«Noh, vennas,» imestas Tarantjev, kui ta viimaks toibus, «seda poleks ma osanud uneski näha! Noh, ja õde?»

«Tema? Teda sa ju tead — tema!»

Ta lõi rusikaga vastu lauda.

«Nagu oskaks ta oma kasu silmas pidada! Lehm, täitsa lehm: löö või kaelusta — tema ajab ikka hambad paljaks, justkui hobune kaerte peale. Mõni teine tema asemel... oi, mis teeks! Aga ma ei lase teda silmist — mõistad, mille järele see lõhnab!»

XI

«Neli kuud! Veel neli kuud teesklemist, salajasi kokku-
saamisi, kahtlustavaid nägusid ja naeratusi!» mõtles Oblomov Iljinskite trepist üles minnes. «Jumal küll! Millal see lõpeb? Olga aga kiirustab: täna, homme... Ta on nii järeleand-
matu, nii paindumatu! Teda on raske uskuma panna!»

Oblomov läks peaaegu Olga toani, ilma et keegi oleks vastu tulnud. Olga istus oma väikeses võõrastetoas, magamistoas ees, ja oli süvenenud raamatu lugemisse.

Oblomov ilmus nii äkki tema ette, et ta võpatas, siis aga andis ta lahkelt naeratades käe, kuigi silmad nagu oleksid ikka veel raamatut lugenud: pilk oli hajameelne.

«Sa oled ükski?» küsis Oblomov.

«Jah, ma tante sõitis Tsarskoje Selosse; kutsus mindki kaasa. Me sööme peaaegu kahekesi lõunat, ainult Marja Semjonovna tuleb ka; muidu poleks mul sobinud sind vastu võtta. Täna sa tädiga rääkida ei saa. Kui kurb see kõik on! Selle-eest homme,» lisas ta ja naeratas. «Aga mis siis, kui ma oleksin täna Tsarskoje Selosse sõitnud?» küsis ta naljatades.

Oblomov vaikis.

«Sa oled mures?» päris neiu.

«Ma sain maalt kirja,» ütles Oblomov kõlatul häälel.

«Kus ta on? Kaasas?»

Oblomov andis talle kirja.

«Ma ei saa midagi aru,» ütles neiu, kui ta oli natuke aega kirja vaadanud.

Oblomov võttis kirja ja luges ette. Olga jäi mõttesse.

«Mis siis nüüd saab?» küsis ta mõne aja pärast.

«Ma pidasin täna perenaise vennaga nõu,» vastas Oblomov, «ja tema soovitab mulle volinikku — Issai Fomitš Zatjortõid: ma jätan kõik tema hooleks...»

«Võõra, tundmatu inimese hooleks?» ütles Olga imestades. «Rendiraha sissenõudmise, talupoegade maksuvõlad, viljamüügi järelevalve...»

«Tema ütles, et see olevat kõige ausam inimene maailmas, teenib juba kaksteistkümmend aastat temaga üheskoos... ainult et õkitab natuke...»

«Aga missugune see perenaise vend ise on? Tunned sa teda?»

«Ei tunne; aga ta paistab usaldusväärne ja toimekas inimene olevat, pealegi elan ma tema majas: tal oleks häbi petta!»

Olga istus ja vaikis, pilk maas.

«Muidu peaks ju ise sõitma,» ütles Oblomov, «aga ma pean tunnistama, et ma kohe mitte ei tahaks. Ma pole harjunud sõidus olema, iseäranis talveajal... ma pole ju kunagi reisinud.»

Neiu vahtis ikka veel maha ja õõtsutas oma kinga nina.

«Ja kui ma ka ise sõidaksin,» jätkas Oblomov, «siis ei tuleks sellest ometi midagi head välja: mina selgust kätte ei saa; talupojad petavad mind, külavanem räägib, mis tahab, — ja mina pean kõike uskuma; raha annab ta nii palju, kui heaks arvab. Ah, et Andreid siin ei ole: tema ajaks kõik joonde!» lisas ta nukralt.

Olga naeratas, või õigemini naeratasid ainult huuled, mitte aga süda: südames oli kibedus. Ta hakkas teist silma pilutades aknast välja vahtima, saates pilguga iga möödasõitvat tõlda.

«See volinik on aga suurt mõisat valitsenud,» jätkas Oblomov, «mõisnik laskis ta ainult sellepärast lahti, et ta õkitab. Ma annan talle volikirja ja plaanid kaasa: ta ostab maja ehitusmaterjali valmis, korjab rendiraha kokku, müüb vilja ära, toob raha siia, ja siis... Kui rõõmus ma olen, armas Olga,

et mul pole vaja sinust lahkuda,» ütles ta neiu kätt suudeldes. «Ma ei kannataks lahusolekut välja! Ilma sinuta maal, üksinda... see oleks hirmus! Ainult et me peame nüüd väga ettevaatlikud olema.»

Olga vaatas talle suurisilmi otsa ja ootas.

«Jah,» ütles Oblomov pikkamisi, peaaegu kogeldes, «me võime harva kokku saada; eile räägiti sellest jälle, isegi pererahva poolel... aga mina ei taha seda... Kui asjad korda saavad, kui volinik korraldab majaehitamise töö ja toob raha... see kõik võtab umbes aasta aega... siis ei pea me enam lahus olema, siis teatame tädile ja... ja...»

Ta vaatas Olga poole: see oli meelemärkuseta. Pea oli viltu vajunud, sinetavate huulte vahelt paistsid hambad. Oblomov polnud oma unistamises ja rõõmukülluses tähele pannud, et Olga tema sõnade juures «kui asjad korda saavad, kui volinik korraldab...» näost kahvatuks läks ja ei kuulnudki lause lõppu.

«Olga!... Mu jumal, tal on halb!» ütles Oblomov ja tõmbas kella.

«Preilil on halb!» ütles ta kohale jooksnud Katjale. «Ruttu vett... piiritust...»

«Issake! Hommikul oli veel nii rõõmus!... Mis tal on?» sosistas Katja, kui ta tädi laualt piiritusepudeli võttis ja veeklaasiga preili ümber toimetas.

Olga toibus minestusest, tõusis Katja ja Oblomovi abiga tugitoolist ning läks oma magamistuppa.

«See läheb üle,» ütles ta nõrga häälega, «see on närvidest; ma magasin öösel halvasti. Katja, pane uks kinni, aga teie oodake mind: ma tulen tagasi, kui mul paremaks läheb.»

Oblomov jäi üksi, pani kõrva vastu ust, vaatas võtmeaugust sisse, aga midagi polnud kuulda ega näha.

Poole tunni pärast läks ta läbi koridori tüdrukutetoa uksele ja küsis Katjalt:

«Kuidas preili tervis on?»

«Pole viga,» vastas Katja, «ta heitis voodisse ja saatis minu välja; kui ma pärast tagasi läksin, istus ta tugitoolis.»

Oblomov läks uuesti väikesse võõrastetuppa, piilus jälle magamistuppa, aga ei kuulnud ega näinud midagi.

Tasa-tasa koputas ta sõrmega vastu ust — vastust ei tulnud.

Oblomov istus ja mõtles. Nii mõndagi jõudis ta selle poolteise tunni jooksul mõelda, nii mõndagi oma mõtetes muuta, nii mõnegi uue otsuse teha. Viimaks jäi ta selle

variandi juurde, et sõidab ise volinikuga koos maale, aga enne palub ta veel tädilt nõusolekut, kihlub Olgaga, teeb Ivan Gerassimovišile ülesandeks uut korterit otsida, laenab isegi natuke raha... pulmades pidamiseks.

Selle võla võib ju viljamüügi rahast kinni maksta. Ilmasjata laskis ta pea nii norgu. Oh jumal küll, kuidas kõik võib ainsa silmapilguga teise ilme võtta! Nad korjavad volinikuga külas rendirahad kokku; ja lõppude lõpuks, ta kirjutab Stolzile: see annab raha ja tuleb ise kohale, seab Oblomovka täielikult korda, laseb igale poole teed ja sillad ehitada, asutab koole... Ja nemad Olgaga!... Jumaluke, see on õnn!... Et tal see ka varem pähe ei tulnud!

Äkki läks ta meel nii kergeks ja rõõmsaks; ta hakkas nurgast nurka käima, lõi isegi sõrmedega tasakesi nipsu, äärepealt oleks ta rõõmu pärast karjuma hakanud; ta astus Olga ukse juurde ja hüüdis teda tasa rõõmsal häälel.

«Olga, Olga! Kuulge, mis ma teile ütlen!» ütles ta huuli vastu uksepragu surudes. «Seda te küll ei aima!»

Ta oli otsustanud, et ta ei lahku täna siit enne, kui tädi on tagasi tulnud. «Veel täna teatame tädile ja ma sõidan siit peigmehena ära,» mõtles ta.

Uks avanes tasakesi ja Olga tuli välja. Oblomov vaatas talle otsa, ja korraga kadus tal julgus; tema rõõm oli kui käega pühitud: Olga oli nagu pisut vanemaks jäänud. Ta oli kahvatu, kuid silmad sätendasid, kokkusurutud huultes, igas vähemaski joonekeses oli varjatud elupinget, mida aheldas jääkoorikuna vägisi saavutatud rahu ja liikumatus.

Neiu vaatest luges Oblomov otsust, kuid ta ei teadnud veel, missugune see otsus oli; ainult süda võpatas tal nii, nagu ta polnud kunagi varem võpatanud. Niisuguseid silmapilke polnud ju ka tema elus enne olnud.

«Kuule, Olga, ära vaata mind nõnda: mul hakkab hirm!» ütles ta. «Ma mõtlesin järele: kõik tuleb korraldada hoopis teisiti...» jätkas ta siis järk-järgult häält alandades, aegajalt vait jäädes ning katsudes tungida neiu silmade, huulte ja kõnekate kulmude uude, tundmatusse tähendusse. «Ma otsustasin ise maale sõita... volinikuga koos... et seal...» lõpetas ta vaevu kuuldavalt.

Olga vaikis ja vahtis teda ainiti nagu viirastust.

Oblomov aimas juba uduselt, missugune otsus teda ootab, võttis kübara, kuid viivitas küsimisega: ta kartis kuulda saatuslikku kohtuotsust, pealegi vist edasikaebamise õiguset. Viimaks sai ta endast jagu...

«Mõistan ma õigesti?» küsis ta muutunud häälel.

Neiu langetas nõusoleku märgiks vaikselts ja pikkamisi pea. Ehk küll Oblomov juba enne tema otsust teadis, kahvatas ta nüüd ometi ja jäi liikumatult tema ette seisma.

Olga oli veidi roidunud, kuid pealtnäha rahulik ja liikumatu nagu raidkuju. See oli üleloomulik rahul, mille puhul keskendatud mõte või vapustatud tunne annavad inimesele äkki vajaliku jõu enese üle valitseda, kuid seda ainult silmapilguks. Ta oli nagu raskesti haavatu, kes käega haava kinni hoiab, et öelda veel, mis vaja, ja siis surra.

«Sa ei hakka mind vihkama?» küsis Oblomov.

«Mispärast?» küsis neiu tasa vastu.

«Kõige selle pärast, mida ma olen sinuga teinud...»

«Mida sa siis tegid?»

«Armastasin sind: see on teotus!»

Olga naeratas halemeelselt.

«Sellepärast,» ütles Oblomov pead longu lastes, «et sa minus eksisid... Võib-olla annad sa mulle andeks, kui sa meelde tuletad, et ma hoiatasin sind, et sul hakkab kord häbi, et sa kahetsed...»

«Ma ei kahetse. Mul on vabandus, nii vabandus...» ütles Olga ja jäi vait, et hinge tõmmata.

«Mul on veel halvem,» ütles Oblomov, «ainult et mina olen seda väärt: aga mispärast pead sina piinlema?»

«Uhkuse pärast,» ütles neiu, «selle eest mind karistatakse; ma usaldasid liialt oma jõudu — see oli mu eksitus, aga mitte see, mida sina kartsid. Ma ei unistanud noorusest ja ilust; ma mõtlesin, et ma äratan su ellu, et sa hakkad minu pärast uuesti elama, — aga sina oled juba ammu surnud. Seda eksitust ma ei aimanud ette, vaid ootasid ja lootsid... aga nüüd!» lõpetas ta vaevaliselt ja ohates.

Ta jäi vait, siis võttis istet.

«Ma ei suuda seista: jalad värisuvad. Kivi oleks pidanud sellest elustuma, mida mina tegin,» jätkas ta piinatud häälel. «Nüüd ei tee ma enam midagi, ei astu sammugi, ei tule ka Suveaeda, see oleks asjatu — sa oled surnud! On mul õigus, Ilja?» küsis ta mõningase vaikimise järel. «Ega sa ei heida mulle kunagi ette, et ma uhkuse või tuju ajel sinust lahkusin?»

Oblomov raputas pead.

«Usud sa kindlasti, et meil enam midagi muud üle ei jää, et pole lootust?»

«Jah,» ütles Oblomov, «see on õige... Aga võib-olla,» lisas ta kõheldes, «aasta pärast...» Tal puudus julgus oma õnnele viimast, surmavat hoopit anda.

«Kas sa tõesti arvad, et sa aastaga kõik asjad ja oma elu korda saad?» küsis neiu. «Mõttele järele!»

Oblomov ohkas ja mõtles, võitles iseendaga. Olga luges seda võitlust tema näost.

«Kuule,» ütles ta, «ma vaatasin praegu tükk aega oma ema pilti ja ma arvan, et sain tema pilgust jõudu ja juhatust. Kui sa nüüd ausalt... Pea meeles, Ilja, meie pole lapsed, me ei tee nalja: mängus on terve elu! Küsi tõsiselt oma südametunnistusele järele ja ütle — ma usun sind, sest ma tunnen sind: kas sul jätkub jõudu kogu eluks? Saad sa mulle selleks olla, keda ma vajan? Sa tunned mind, nii et sa mõistad, mida ma tahan öelda. Ütled sa julgelt ja läbimõeldult «jah», siis võtan ma oma otsuse tagasi, siin on mu käsi ja lähme, kuhu sa tahad, välismaale, sinu mõisa, kas või Viiburi poolele!...»

Oblomov oli vait.

«Kui sa teaksid, kuidas ma armastan...»

«Ma ei oota armastusavaldusi, vaid lühikest vastust,» katkestas neiu teda võrdlemisi kuivalt.

«Ära piina mind, Olga,» ütles Oblomov nukralt.

«Mis siis on, Ilja, kas mul on õigus või ei ole?»

«Jah,» ütles Oblomov selgesti ja kindlalt, «sul on õigus!»

«Siis peame lahku minema,» otsustas Olga, «enne veel, kui sind siit tabatakse ja nähakse, missuguses seisukorras mina olen!»

Oblomov ei läinud ikka veel.

«Kui sa abielluksidki, mis siis saab?» küsis Olga.

Oblomov vaikis.

«Sa uinuksid päev-päevalt ikka raskemini — eks ole? Aga mina? Sa näed ju, missugune mina olen? Mina ei vanane, ma ei väsi kunagi elamast. Aga sinuga koos me elaksime üksnes päevast päeva, ootaksime jõule, siis vastlaid, käiksime külas, tantsiksime ja ei mõtleks üldse millegi peale; heidaksime magama ja tänaksime jumalat, et päev jälle ruttu mööda sai; hommikul aga ärkaksime sooviga, et tänane päev oleks samasugune kui eiline... niisugune oleks meie tulevik... oleks ju? Kas see on siis elu? Ma hakkaksin kiduma... sureksin ära... mille eest, Ilja? Kas sa saaksid nõnda õnnelikuks?...»

Oblomov laskis piinatult silmadel mööda lage ringi käia, tahtis paigast liikuda, ära joosta, kuid... jalad ei kuulunud sõna. Tahtis midagi öelda: suu oli kuiv, keel ei liikunud, rinnast ei tulnud häält. Ta ulatas neiu kätte.

«Niisiis...» algas ta hädisel häälel, kuid ei öelnud enam midagi ja lisas vaid pilguga juurde: «... jumalaga!»

Ka Olga tahtis midagi öelda, aga ei saanud, ulatas käe, kuid käsi vajus mehe käeni jõudmata alla; tahtis samuti «jumalaga» lausuda, kuid hääli katkes poolelt sõnalt ja kiuksatas võõralt; nägu moonutas kramp; ta pani pea ja käe Oblomovi õlale ning hakkas nuuksuma. Nagu oleksid tal relvad äkki käest ära kistud. Tarkpea kadus — järele jäi lihtsalt naine, kes on valu vastu kaitsetu.

«Jumalaga, jumalaga...» sai ta lõpuks nuuksete vahelt öelda.

Oblomov vaikis ja kuulas hirmuga tema nuttu, ilma et ta oleks sõandanud teda segada. Tal polnud kaastundmust ei Olga ega iseenda vastu: ta oli ise haletsemisväärne. Neiu vajus toolile, surus rätiku silmadele, toetas käsivarre lauale ja nuttis kibedasti. Täna ei pursanud pisarad silmist mitte palava joana nagu tol korral pargis ootamatu, kuid mööduva valu sunnil, vaid veeresid troostitult, külmalt nagu sügisene vihm, mis halastamatult põldusid leotab.

«Olga,» ütles Oblomov viimaks, «milleks sa end piinad? Sa armastad mind, sa ei kannata lahkumist välja! Võta mind, nagu ma olen, ja armasta minus seda, mida sa head leiad.»

Neiu raputas pead, ilma seda laua kohalt tõstmata.

«Ei... ei,» ütles ta viimaks, «minu pärast ja minu mure pärast ära karda. Ma tunnen ennast: ma nutan ennast praegu välja ja pärast ma enam ei nuta. Nüüd aga lase mul segamatult nutta ja... mine ära... Ah, ei... oota!... Jumal karistab mind!... Mul on valu, ah, kui valu... siin, südame ümber...»

Nuuksumine algas uuesti.

«Aga kui valu ei möödu,» ütles Oblomov, «ja kui tervis vastu ei pea? Niisugused pisarad on mürgised. Olga, mu ingel, ära nuta... unusta see kõik...»

«Ei, las ma nutan! Ma ei nuta tuleviku, vaid mineviku pärast,» ütles neiu vaevaga, «see närtsis, möödus... Ega mina ise ei nutagi, mälestused nutavad!... Suvi... park... mäletad? Mul on kahju meie puisteest... sirelioksast... See kõik on südame külge kasvanud: valu on lahti käristada!»

Meeleheites kõngutas ta pead, nuuksus ja kordas:

«Ah, kui valu, kui valu!»

«Kui sa äkki sured?» ütles Oblomov äkki hirmuga. «Mõtle ometi, Olga...»

«Ei sure,» ütles neiu, tõstis pea ja püüdis läbi pisarate

Oblomovile silma vaadata. «Just nüüdsama sain ma aru, et ma armastasin sinus seda, mida ma oleksin tahtnud sinus leida, mida Stolz mulle näitas, mida me temaga koos välja mõtlesime. Mina armastasin tulevast Oblomovit! Sa oled tasane ja aus, Ilja; sa oled õrn... nagu tuvi; sa peidad pea tiiva alla — ja ei soovi enam midagi muud; sa oled valmis kogu elu kusagil katuseräästa all kudrutama... aga mina pole niisugune: mulle on sellest vähe, mulle on veel midagi vaja, aga ma ei tea, mida! Kas sina suudad mulle seletada, öelda, mis see on, mis mul puudub, suudad sa seda kõike mulle anda, et ma... Aga õrnus... kellel seda ei ole!»

Oblomovil nõtkusid jalad; ta istus tugitooli ning pühkis rätikuga käsi ja otsaesist.

Need sõnad olid halastamatud; need puudutasid Oblomovit valusasti: seestpoolt oleksid need teda nagu kõrvetanud, väljastpoolt külma lõõtsunud. Vastuseks naeratas Oblomov haledalt, haigelt, häbelikult nagu kerjus, kellele tema närusid ette heidetakse. Ta istus edasi selle jõuetu naeratusega, nõrkemas haavumusest ja erutusest; tuhmunud pilk rääkis selgesti: «Jah, ma olen armetu, haletsusväärne, kerjus... lööge, pekske mind!»

Olga nägi alles nüüd, kui palju mürki oli tema sõnades; ta tormas Oblomovi juurde.

«Anna andeks, sõber!» ütles ta õrnalt, pisarad kurgus. «Ma ei tea, mis ma räägin: ma olen peast segi! Unusta kõik; oleme endist viisi edasi; las jääb kõik nii, nagu oli...»

«Ei!» ütles Oblomov äkki, tõusis püsti ja tõrjus kindlalt neiu kaastundepuhangu tagasi. «Ei jää! Ära muretse selle pärast, et sa tõtt ütlesid: ma olen seda väärt...» lisas ta nukralt.

«Ma olen unistaja, ehitan õhulossel!» ütles Olga. «Mul on õnnetu iseloom. Miks on teised õnnelikud, miks on Sonetska nii õnnelik?...»

Ta hakkas uuesti nutma.

«Mine ära!» ütles ta, rebides käte vahel märga rätikut. «Ma ei kannata välja, minevik on mulle alles kallis...»

Jälle kattis ta näo rätikuga ja püüdis nuuksumist lammata.

«Miks purunes kõik?» küsis ta äkki pead tõstes. «Kes on sind ära neednud, Ilja? Mis oled sa teinud? Sa oled hea, tark, õrn, suuremeelne... ja... hukkad ometi! Mis sind hävitab? Sel pahel ei ole nime...»

«On,» vastas Oblomov vaevu kuuldavalt.

Olga vaatas küsival, pisaraist nõretaval pilgul talle otsa.

«Oblomovlus!» sosistas Ilja Iljitš ja võttis Olga käe, tahtis seda suudelda, kuid ei suutnud, surus selle ainult kõvasti oma huulte vastu, ja palavaid pisaraid langes neiu sõrmedele. Pead tõstmata, neiu oma nägu näitamata keeratas ta siis ringi ja lahkus.

XII

Jumal seda teab, kus ta hulkus või mis ta päev otsa tegi, igatahes koju tuli ta alles hilja öösel. Perenaine oli esimene, kes kuulis väravale koputamist ja koera haukumist, ja tema see oligi, kes Anisja ja Zahhari üles ajas, öeldes, et härra on koju tulnud.

Ilja Iljitš pani vaevalt tähele, et Zahhar võttis tal rõivad seljast ja saapad jalast ning heitis talle õlgadele — öökuuel «Mis see on?» küsis ta öökuube nähes.

«Perenaine tõi täna ära: oli puhtaks pesnud ja ära parandand,» ütles Zahhar.

Oblomov vajus tugitooli ja jäigi sinna istuma.

Kõik tema ümber uppus unne ja pimedusse. Ta istus käsi põsakil, ei pannud pimedust täheleegi, ei kuulnud kella löömist. Mõistus hulpis kujuta ja segaste mõtete kaoses; mõtted tulid ja läksid nagu pilved taevas — sihitult, seosetult; ühtki neist ei suutnud ta kinni püüda.

Süda oli surmatud: ajutiseks vaibus seal elu. Tagasipöördumine ellu, korrapärane rütm, loomulikult teel korjunud elujõu surve vallandumine tuli alles ajapikku.

Sööst oli olnud ränk ja nüüd oli keha tuim, ei tundnud väsimust ega mingit tarvidust. Päevade kaupa võis ta kivina lamada või ka päevade kaupa käia, sõita, liikuda — just nagu masin.

Vähehaaval, ränga vaevaga toimub inimese saatusele alistumine — siis asub organism pikkamisi ja samm-sammult jälle kõiki oma funktsioone täitma — või murest murdumine, ja siis võib-olla ei tõuse ta enam kunagi, olenevalt mure suurusest ja olenevalt ka inimesest endast.

Oblomov ei teadnud, kus ta istub või kas ta üldse istub: masinlikult vahtis ta enda ette ja ei märganud, et hommik hähetama hakkas, kuulis ja ei pannud tähele vanaeide kuiva kõha, kojamehe puulõhkumist hoovis, kopsimist ja mürtsu- mist majas; nägi ja ei märganud, et Akulina ja perenaine turule läksid ja et paberipakk akende alt mööda vilksatas.

Ei kukkede kiremine, ei koera haukumine ega värava

kriiksumine ei suutnud teda tardumusest äratada. Tassid hakkasid kõlksuma, teemasin suhisema.

Viimaks, kui kell oli kümne peal, lükkas Zahhar kandikuga ukse lahti, katsus teda jalaga tagaselja kinni lüüa, lõi mööda, tuikus, kuid kandik püsis ometi käes: ta oli kauase harjutamisega osavamaks läinud, pealegi teadis ta, et ukse vahelt piilub Anisja, ja niipea kui ta midagi maha pillab, kargab naine kohe appi ning teeb talle häbi.

Kandikut kõvasti käes hoides ja habet selle vastu surudes jõudis ta õnnelikult voodi ette ning tahtis kohvinõud voodi ääres seisvale lauale panna ja härrat üles äratada, kui ta korraga märkas, et ase on puutumata — härrat ei ole!

Zahhar võpatas nii, et tass kukkus maha, sellele järgnes suhkrukoos. Ta hakkas kukkuvaid asju õhust püüdma, kallutas kandikut, ja nüüd lendasid teised asjad. Ainult lusika suutis ta kandikul kinni pidada.

«No nüüd on hull lugu lahti!» ütles ta, vaadates, kuidas Anisja suhkrutükke, tassikilde ja leiba üles korjas. «Kus härra on?»

«Aga härra istus tugitoolis, näost sootuks ära. Zahhar jäi teda ammuli sui vahtima.»

«Miks te, Ilja Iljitš, õo läbi toolil istusite, miks te magama ei heitnud?» küsis ta.

Oblomov pööras pea pikkamisi tema poole, vaatas hajameelselt teda, mahavoolanud kohvi, vaibale laialilennanud suhkrutükke.

«Miks sa tassi katki tegid?» küsis ta vastu ja astus siis akna alla.

Sadas suurte räitsakatena lund ja maa oli juba valge.

«Lumi, lumi, lumi!» kordas ta mõttetult, vaadates lund, mis kattis paksu korrana aialippe, peenraid ja roigasaeda peenramaa ümber. «Matab kõik kinni!» sosistas ta siis ahas- tuses, heitis voodisse ja langes tinasesse, lohutusse unne. Oli juba õhtupoolik, kui perenaise toa ukse kriiksumine ta üles äratas; paotatud uksest pisteti sisse paljas käsivars koos taldrikuga; taldrikul auras pirukas.

«Täna on pühapäev,» ütles lahke hääl, «me küpsetasime pirukat; ehk soovite maitsta?»

Kuid Oblomov ei vastanud midagi: tal oli kõrge palavik.